

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Postava proroka Mojžíše v Tóře a v Koránu

Zuzana Kytlicová

Bakalářská práce

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra religionistiky a filosofie
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zuzana KYTLICOVÁ**

Studijní program: **B6101 Filozofie**

Studijní obor: **Religionistika**

Název tématu: **Postava proroka Mojžíše v Tóře a v Koránu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V úvodu práce se studentka bude věnovat otázce proroctví v judaizmu a islámu. Porovnáním narativních textů týkajících se proroka Mojžíše/Músy v obou náboženských tradicích, potom vyplynou rozdíly ale i zjevné paralely mezi oběma tradicemi. V závěru práce se pokusí zhodnotit a objasnit rozdílné přístupy k postavě proroka Mojžíše/Músy. Též bude přínosné v rámci židovské i islámské tradice přihlédnout k pozdějším výkladům Tóry a Koránu.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Štěpán Lisý**
Katedra religionistiky a filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. ThDr. Ivan Stampach
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

- Biblia Hebraica, Stuttgart, UPCE
- Český ekumenický překlad, Praha, UPCE
- Korán, překl. I. Hrbek
- Encyklopedia Judaica, ETF UK, Židovské muzeum
- Great Islamic Encyklopedia, Teheran, 1991, NK
- Encyklopedia of Religion, Detroit, 2005, UPCE
- Midrash Rabbah, ed. Soncino, New York, 1983, ETF UK
- AL-MASÚDÍ, ABU L-HASAN. Rýžoviště zlata a doly drahokamů, Praha, 1983, NK
- Nový biblický slovník. J.D. Douglas; ThMgr. Rostislav Matulík; Mgr. Alena Koželuhová, PhDr. Hana Nezbedová ; Mgr. Tomáš Prchal. 1. vyd. Praha : Návrat domů, 1996. 1243 s. ISBN 80-85495-65-1, UPCE
- BUBER, Martin, Moses the Relevation and the Covenant. NY:Oxford, 1946.
- LANGE de Nicholas. Svět Židů. Praha: Knižní klub, 1996, vlastní
- GINSBURG, Ruth. New perspectives on Freuds Moses and Monotheism. Neimeyer, 2002.
- RENDTORFF, Rolf. Hebrejská bible a dějiny. Praha: Vyšehrad, 2003. 376 str. ISBN 80-7021-634-4, UPCE
- SACKS, J. O svobodě náboženství. Praha:P3K, 2005, 163 str. ISBN 80-903584-2-X, vlastní
- CARR, David M. Rewriting Moses: The Narrative Eclipse of the Text. The Catholic Biblical Quarterly. [online]. Washington: Jul 2006. Vol. 68, Iss. 3; p. 505 (3 pages). ISSN 00087912, UPCE.
- DOTTERWEICH, Kass. Complete-A-Project Bible Search: Moses: God's Intimate Friend: Part Three of Three Parts. Catechist [online]. Dayton: Mar 2005, vol. 38, is. 6; p. 26 (4 pages). ISSN 00087726, UPCE.
- STEWART, Devin. Moses in the Quran and Islamic Exegesis. International Journal of Middle East Studies [online]. 2005, vol. 1, is. 37 [cit. 2005-02-12]. ISSN 00207438,UPCE.
- LAPSEY, Jacqueline. Friends with God? Moses and the Possibility of Covenantal Friendship. Interpretation [online]. Richmond: Apr 2004,vol. 58, is. 2; p. 117 (13 pages). ISSN 00209643, UPCE.
- BAND, Arnold J. The Moses complex in modern Jewish literature. Judaism [online]. New York: Summer 2002, vol. 51, is. 3; p. 302 (13 pages). ISSN 00225762, UPCE.

SOUHRN

Předložená bakalářská práce se věnuje studii proroka Mojžíše/Músy. V úvodu práce se budu věnovat otázce prorocství v judaizmu a islámu. Porovnáním narativních textů týkajících se proroka Mojžíše/Músy v obou náboženských tradicích, potom vyplynou rozdíly ale i zjevné paralely mezi oběma tradicemi. Pokusím se zhodnotit a objasnit rozdílné přístupy k postavě proroka Mojžíše/Músy. K lepšímu pochopení problému přihlédnu k pozdějším výkladům Tóry a Koránu a také k literatuře, jenž se týká tohoto proroka. Pro ucelenost práce jsem se rozhodla věnovat se jeho životu od samého počátku, který v mnohém ovlivnil jeho pozdější aktivity. Pokusím se také objasnit důležitost veškerých detailů, které spadají do prorokova života, a díky nimž je pokládán židy a muslimy za jednu z nejdůležitějších historických postav judaismu i islámu. Neopomenu ani na kapitole věnující se oslavování Mojžíše jako přísného vůdce v očích svých současníků, avšak hrdiny pro následující generace. Výsledkem by pro čtenáře měl být ucelenější, objektivní a doufám, že v mnohém přínosný pohled na proroka Mojžíše/Músu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Prorok, Korán, Tóra, Mojžíš, smlouva.

TITLE

The prophet Moses in Torah and Quran

ABSTRACT

The presentation of bachelor thesis deals with study of the prophet Moses. At the beginning of work I will give the issue of prophecy in judaism and islam. Comparing narrative texts relating to the prophet Moses in both religious traditions then the resulting differences but also clear parallels between the two traditions. Try to assess and clarify the different approaches to the character of the prophet Moses. To better understand the problem take into account the later interpretations of the Quran and Torah as well as to literature, which relates to the prophet. For consistency of work I decided to devote his life from the outset that much effect on its subsequent activity. Also try to clarify the importance of all the details of which fall within the prophet's life and make it regarded Jews and Muslims as one of the most important historical figures of islam and judaism. Please not the chapter dedicated to celebrating Moses as a strict leader in the eyes of their contemporaries but the hero for the next generation. The result would be to the reader more comprehensive, objective and I hope that in many beneficial view of the prophet Moses.

KEYWORDS

Prophet, Quran, Torah, Moses, covenant

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Štěpánovi Lisému za čas, který mojí práci věnoval, a také za cenné informace, týkající se výběru literatury, jenž mi v mnohém velice pomohly.

OBSAH

ÚVOD	- 9 -
1 Instituce proroctví	- 11 -
1.1 Proroci a proroctví v Bibli	- 11 -
1.1.1 Povinnosti spojené s proroctvím	- 12 -
1.2 Proroci a proroctví v Koránu.....	- 14 -
2 Historičnost Mojžíše	- 18 -
2.1 Narození izraelského proroka	- 19 -
2.1.1 Pobyť v Egyptě	- 20 -
2.2 Odchod a pobyt v midjánské zemi.....	- 23 -
2.2.1 Mojžíš jako člen midjánské rodiny	- 24 -
2.2.2 Dvojí manželství	- 25 -
3 Theofanie (popis prvního zjevení Boha Mojžíšovi)	- 28 -
4 Vysvoboditelský úkol Mojžíše	- 31 -
4.1 Setkání s faraónem a kouzelníky.....	- 31 -
4.1.1 Egyptské rány.....	- 32 -
4.2 Vůdcovské povinnosti.....	- 34 -
4.2.1 Legendy o pobytu v poušti.....	- 35 -
4.2.2 Příběh o Mojžíšovi a moudrém služebníkú Božím.....	- 38 -
5 Mojžíš v roli zákonodárce	- 40 -
5.1 Zlaté tele.....	- 43 -
5.1.1 Atribut Boží přítomnosti	- 44 -
5.1.2 Maskování (zářící obličej a závoj).....	- 46 -
5.2 Zakladatel izraelského náboženství.....	- 48 -
5.3 Smrt Mojžíše	- 51 -
6 Ohlasy Mojžíše v moderní literatuře a umění	- 53 -
6.1 Pohled na jednotlivá díla věnující se tématu „Mojžíš“	- 53 -
6.1.1 <i>Analýza představ o Mojžíši v díle Sigmunda Freuda</i>	- 55 -
Závěr	- 57 -
Seznam literatury	- 59 -
Seznam příloh	- 62 -
Přílohy	- 64 -

ÚVOD

Postava proroka Mojžíše v Tóře a Músy v Koránu je spojována hlavně s proroctvím, exodem a Desaterem. Ano, Mojžíš zřejmě byl primárně zakladatelem a vůdcem izraelského národa, avšak lze ho také označit za „nástroj“ k uskutečnění Božích plánů. Za cíl mé práce si kladu popsání postavení Mojžíše/Músy v židovské a islámské tradici, a to hlavně nestranně a co nejvíce objektivně.

Mojžíš je podle názorů některých vědců nejvíce zmytologizovanou a nejtemnější postavou biblické historie. Velký zákonodárce a vůdce je sugestivní, dramatický a otřesený ve svých zápasech s vlastními slabostmi a se slabostmi svého lidu. Pokud bych měla v kostce nastínit jeho sílu uvnitř biblické tradice, řekla bych snad jen tolik, že vzdává hold služebníkovvi, který převýšil všechny proroky nejen mírou poznání, ale i postavením prostředníka a přímluvce. V islámské tradici je potom Mojžíš/Músa reprezentován jako prorok, který předpověděl příchod Muhammada a dále jako muž, jenž se nejvíce zasloužil o dar Písma. Detaily o jeho životě jsou v Koránu lehce doložitelné.

Veřejný i soukromý aspekt jeho života byl plný nástrah, překážek a zkoušek, avšak nelze tyto dva aspekty od sebe rozdělovat. Ačkoli je zřejmé, že prostoru pro jeho soukromý život je v biblickém i koránském méně, pokládám jej za stejně dramatický a vyznaný, jelikož tvořil základnu pro jeho pozdější veřejné působení.

Práce je rozdělena do šesti kapitol. V úvodu jsem se zaměřila na otázku prorocství. Snažila jsem se přiblížit čtenáři hlavní poznávací prvky a objevit zásadní rozdíly i paralely obou tradic. Tématem druhé kapitoly je soukromý život Mojžíše. Tento oddíl je tedy věnován jeho egyptskému vychování, složitému spleťenci příbuzenských vztahů a v neposlední řadě problémovému tématu dvojího manželství.

Veřejný, a tedy aktivně činný život představím v následujících třech kapitolách. Tyto nám odhalí Mojžíše jako muže, jenž se dal lehce strhnout hněvem, jenž se nacházel ve chvílích pochybnosti střídavě s chvílemi úžasu a hlavně v celé slávě pomazaného, uprostřed oblaků a blesků, neúprosného vykonavatele Boží vůle. Zde vyjde najevo genialita Božího zmocněnce Mojžíše, díky níž se volně kočující a navzájem se hašteřící izraelské kmeny sjednotily do jedné organizace.

V poslední kapitole představím známá i méně známá díla, ať už literární či umělecká, jenž čerpali z Mojžíšova života, který jim byl v mnohém inspirací. V příloze lze nalézt obrázkový materiál, který doplňuje a uceluje pohled na židovského proroka Mojžíše, který je držen i u islámských vyznavačů v nevýslovné úctě.

V bakalářské práci budu vycházet především z analýzy Koránu, Tóry a v posledku z vlastní četby. Při citování veršů z Tóry použiji tyto zkratky: Ex, Lv, Nu a Dt. Budu mít na mysli zkrácené označení 2. – 5. knihy Mojžíšovy. Při citování z Koránu budu z velké většiny předkládat sůry s konkrétním veršem, přičemž zápis vypadá takto: např. súra 87:1. Jedná se tedy o sůru s označením 87 a konkrétně o verš s číslem 1.

Sekundární literaturou rozumím zejména práce vykladačů Tóry a Koránu, vědecké monografie a studie českých i zahraničních autorů. V neposlední řadě také příspěvky zahraničních encyklopedií a databází. Cizojazyčné materiály jsem překládala sama, přičemž pro transkripci jmen nebo jednotlivých termínů mi posloužily z velké části primární prameny.

1 INSTITUTE PROROCTVÍ

1.1 Proroci a proroctví v Bibli

Funkce proroka je založená na základním předpokladu, že Bůh vykonává svou vůli, jenž je známá pouze voleným jednotlivcům v postupných generacích. Prorok je charismatický jedinec dotovaný božským darem – přijmout a předat zprávu odhalení. Jako mluvčí božstva si nezvolí jeho povolání, ale je vybrán¹, často proti jeho vlastní vůli, zprostředkovávat práci Boha k jeho lidem bez ohledu na to, zda si to přejí slyšet. „V proroctví nejde o vědu, jde o to snažit se být s Bohem – být s ním i prostřednictvím extáze“².

Prorok je ohromen božským slovem, ale i přesto neztrácí svou identitu ani netrpí vymazáním osobnosti. Je jak příjemce tak účastník, má znalosti od Boha³. Prorok není ani filosof ba ani systematický bohoslovec, ale prostředník, který doručí slovo Boha k lidem – vykonává těžký úkol a sice, že referuje publiku božské slovo.

Hebrejský termín pro proroka *navi*⁴ je příbuzný s akkadským slovesem *nabû* („volat“ nebo „ten, kdo byl volán“). Nejprve je viditelný u Abrahama. Ten si zaslouží tento titul kvůli jeho roli jako přímluvce. *Svou normativní podobu však získalo SZ proroctví v životě a osobě Mojžíše, který se stal jakýmsi měřítkem pro všechny další proroky. Všechny typické vlastnosti, jež podle klasické SZ tradice charakterizovaly pravého Hospodinova proroka, se poprvé objevily právě u Mojžíše*⁵. Dá se tedy hovořit o tom, že původ instituce proroctví je podle Deuteronomy zakořeněný v události u Sinaje. Zde je Mojžíš terminován jako prorok par excellence. Je vyvolen Bohem, aby mu byl zjeven „od ústa k ústům, nepochybně a ne v hádankách“, zatímco k jiným prorokům se Bůh odhalil jen ve vizích nebo snech (Nu 12:6-8, Gen 20:3, 1 Král 3:5-14, Job 33: 14-18).

---

¹ I Mojžíš, jenž byl považován za největšího proroka v židovské kultuře byl Bohem vybrán, viz Ex 3,10 „Nuže pojď, pošlu tě k faraónovi a vyvedeš můj lid, Izraelce z Egypta..“

² Překlad převzat z: *Encyklopedia Judaica*, [CD-ROM].

³ Je důležité si uvědomit, že proroci nemívají znalosti o Bohu, pouze o jeho vůli.

⁴ Termín *navi* se překládal v Septuagintě řeckým slovem „prorok“, tedy „ten, kdo mluví v zájmu nás“ nebo „mluvit za“ (spíše než „v zájmu“). Je tedy tím, ke komu Bůh mluví, a kdo mluví dále v zájmu Boha k lidem. Na několika místech v bibli je to patrné. Viz Jer 15:19, Ex 4:15-16, Ex 7:1.

⁵ *Nový biblický slovník*. J.D. Douglas; ThMgr. Rostislav Matulík; Mgr. Alena Koželuhová, PhDr. Hana Nezbedová ; Mgr. Tomáš Prchal. 1. vyd. Praha : Návrat domů, 1996. 1243 s. ISBN 80-85495-65-1.

Umění prorokování bylo extrémně komplikované a zahrnovalo mnoho různých polí včetně astrologie, zoologie,... Proti těmto běžným zvykům sousedů Izraele se však bible oboří⁶. Má to co dočinění s věšteckou praxí Kanaanců. Nezákonné bylo i jakýmkoliv prostředky nalézat vůli Boha – nelze totiž spoléhat na lidskou dovednost v otázce proniknutí do božských záhad. Odtud tedy pramení výskyt falešných proroků i prorockých zpráv – v proroctví je totiž iniciativa čistě na Bohu⁷.

V bibli není o takových „matoucích“ prorocích zmínka, ale rabínská literatura je již zmiňuje. Jeremiáš bojuje proti třem typům falešných proroků:

- a. těm, kteří sní a sny považují za proroctví
- b. těm, kteří si hrají na plagiátory a kradou slova jiným ve snaze vydávat je za svá proroctví
- c. těm, kteří jen mluví vlastní řečí, jenž vydávají za proroctví⁸.

„Bibličtí proroci jsou vždy ti, kteří doručí boží poselství adresátovi či adresátům prostřednictvím slova a akce – je zde patrné, že všem hrozí nebezpečí neučiní-li to tak. Vykonávají osobní soudy, které vždy odráží osud Izraele nebo smlouvu s Bohem“⁹.

1.1.1 Povinnosti spojené s proroctvím

Mojžíš na začátku svojí kariéry několikrát zakolísal a zapochyboval. Cítil, že nevlastní dostatečný potenciál pro jeho misi (Ex 3:11, Ex 4:10). Dalo by se říci, že nebyl ochotný přijmout jeho povolání. Bůh ho ale uklidní povzbuzujícím ujištěním. Život proroka nebývá snadný. Popis prorockého citového prožitku je místy ohromně děsivý. Další skutečností je fakt, že takovýto „Bohem vybraný jedinec“ se stává osamělým. „Byli posli osudu – proto byl jejich život často plačtivý, bolestivý, naplněn strachem z odmítnutí, ignorace a dokonce byli čas od času vězněni“¹⁰. Součástí pravdivé prorocké

---

⁶ „Ať se u tebe nevyskytne nikdo, kdo by provedl svého syna nebo svou dceru ohněm, věstec obírající se věštbami, mrakopravec ani hadač ani čaroděj ani zaklínač ani ten, kdo se doptává duchů zemřelých, ani jasnovidce, ani ten, kdo se dotazuje mrtvých.“ (Dt 18:10-11).

⁷ Překlad převzat z: *Encyklopedia Judaica*, [CD-ROM].

⁸ Tamtéž.

⁹ Překlad převzat z: Britt, B. Prophetic concealment in a biblical type scene. *The Catholic Biblical Quarterly* [online]. Washington: Jan 2002, vol. 64, is. 1; p. 37 (22 pages). ISSN 00087912.

¹⁰ Překlad převzat z: *Encyklopedia Judaica*. [CD-ROM].

misie je intervence. Proroci také prosí o hledání Boha a jsou dokonce připraveni přijímat konečnost božího soudu.

Zasvěcení a uvedení do služby znamená pro jednotlivce doslova „intoxikaci Bohem“. Proroci používají také typické oděvy nebo jejich části na důkaz toho, že jsou Bohem pověřeni nebo jako součást utajování. Z neznámějších jmenujme například Mojžíšův závoj v Ex 34 nebo Eliášovo maskování v 1 Král 19:13. Toto utajení je typickým prorockým znamením. Pokud nosí plášť nebo závoj, jeho tvář je krytá a jeho tělem se rozvine klid a ticho. Nemusí se ovšem jednat jen o tyto dva kousky oděvu – jsou známé také různé šňůry, síťoviny, ozdoby hlavy či rukou. *„Není zřejmé, jestli měly takovéto oděvy blíže ke kanaánské kultické praxi nebo k beduínské tradici – lze ovšem pozorovat motiv zahalení také v Koránu (pečeť proroků Muhammad zahalen v plášti). Další možné kořeny prorockého odívání lze hledat v mezopotámské tradici – jde o nebeské oděvy¹¹. Prorok je také krytý v momentu zjevení Boha“¹². Z toho je patrný dynamická provázanost mezi utajováním a odhalováním, tedy dvěma aspekty, které jsou prorokovi blízké“¹³.*

Uvedu zde schéma typické pro úřad proroka (na příkladu Mojžíše a Eliáše)¹⁴:

- a. prorok čelí krizi a nebezpečí kvůli povstaleckým osobám. V případě Mojžíše se jedná o scénu, kdy spatřil uctívání zlatého telete (Ex 32), v případě Eliáše o uprchnutí do pouště. Oba proroci uvažují o své vlastní smrti. Jen opětovné pověření a smlouva může překonat tuto krizi.
- b. Zjevení Boha u obou nastane u Sinaje¹⁵. Dochází k dialogu mezi Bohem a prorokem během něhož mají ukrytou tvář.
- c. Uvedení proroka do úřadu nebo naopak odvolání z pozice. Moment negativismu, utajování a ticha musí být překonán. Tento dialog, opakovaný

---

¹¹ Účel nebeských oděvů stojí v protikladu k závoji a plášti, které jasně znamenají ochranu. Exituje ale i samaritánská tradice Mojžíšova závoje, podle níž představuje znamení nebeské slávy – tedy opak utajení. *„Ty Mojžíši, kterýž jsi přebýval v mraku a měl na sobě zář, pro tebe je nahoře připraven závoj“*. Více o „maskování Mojžíše“ v kapitole 5. 1. 2.

¹² Překlad převzat z: Britt, B. Prophetic concealment in a biblical type scene. *The Catholic Biblical Quarterly* [online]. Washington: Jan 2002, vol. 64, is. 1; p. 37 (22 pages). ISSN 00087912.

¹³ Tato synchronizace, zvláště při duchovních komunikacích je typická pro biblickou tradici.

¹⁴ Pro srovnání jsem zvolila proroka Mojžíše (zde budu ve zkratce označovat písmenem M) a Eliáše (zkráceno E). Lze si povšimnout společných aspektů a používání mnoha stejných nebo alespoň podobných termínů.

¹⁵ Synonymum pro horu Horeb.

a krátký vede k novému potvrzení prorocké úlohy a okamžitému plánu akce. Eliáš podstoupí pomazání králů, u Mojžíše lze tento prvek hledat v situaci, kdy obdrží druhé desky zákona a vrací se k lidem s osvětlenou tváří. Autorita proroka je tedy potvrzena.

- d. Nařízení nového božského plánu a snaha vrátit proroka do role prostředníka mezi Bohem a lidmi.

Spolu s těmito čtyřmi elementy se scény věnují i půstu, soupeření s proroky a s utajováním nebo omezováním proroka. Elementy se mísí a ve výsledku jsou většinou vyrovnané. Na tomto místě je však důležité poznamenat, že „*osobnost proroka není nikdy omezen. Žádný z proroků neprorokoval v naprosto stejném stylu. Pro všechny je typický jejich „rukopis“, tj. zda se vyjadřovali v modlitbách, pomocí podobenství, formou kázání nebo dopisů. Boží poselství je lámané prostřednictvím člověka. Bůh mluví s prorokem a ten se následně vysloví. Božské zjevení je interpretováno člověkem v roli agenta*“¹⁶.

1.2 Proroci a proroctví v Koránu

V Koránu zaujímá své primární místo mezi proroky samozřejmě Muhammad, pečeť proroků. Ovšem celou touto svatou knihou muslimů se linou odkazy na dřívější proroky. Jejich úloha je zde jasná: zvěstovat Boží vůli lidem.

V islámu se vývoj děje podle Božího plánu a to především díky komunikaci s proroky. Korán není jen vyprávěním o Muhammadovi – lze zde nalézt mnoho odkazů na proroky, jež participovali na dějinách náboženství muslimů dávno před ním. Lze uvést některé sůry, jež to dosvědčují: „*Již před tebou jsme k stranám dávným posly vyslali, však nepřišel k nim posel žádný, by se mu neposmívali*“. (15:10,11)¹⁷. Dokonce i samotná súra v Koránu nese název Proroci¹⁸.

Korán užívá pro zvěstovatele obecně dva tituly, v pozdějších súrách někdy rozlišovanými: *rasúl* („posel boží“, rasúl Alláh) a slovo, jenž se vyskytuje později

---

¹⁶ Překlad převzat z: *Encyklopedia Judaica*, [CD-ROM].

¹⁷ Podobné příklady lze hledat i v jiných súrách. „*Jsi-li na pochybách o tom, co jsme ti seslali, dotaz se těch, kdož Písmo před tebou seslané přednášejí. A věru ti přišla nyní od Pána tvého pravda – nebuď tedy jedním z těch, kdož pochybují*.“ (10:94). „*A vyslali jsme před tebou jen muže, jimž dali jsme vnuknutí – a zeptejte se lidí, jímž dostalo se připomenutí, nevíte-li!*“ (16:43, viz také 21:7). Mezi další verše podobného ražení patří 30:47; 40:78; 43:45.

¹⁸ Jedná se o sůru 21. Název sůry (*Al-Anbijá*) je odvozen od obsahu, nikoli od významného slova v textu, jako je tomu u ostatních sūr.

a řidčeji: *nabí* (prorok¹⁹). „Prorok je termín obecnější, zahrnuje významné postavy tanachu i Evangelii, prosazující Boží vůli mezi vlastníky Písma“²⁰. Korán činí, zejména v pozdějších súrách, rozdíl mezi poslem a prorokem. „Poslové přicházejí k národům, kterým se ještě nedostalo zjevení knihy“²¹. Jedná se o ty, jenž hlásají příkazy a varují lid, např. arabské kmeny. V podstatě se jedná o „výrobce“ duchovní a národní identity. Z toho vyplývá, že prorok je tím, kdo vystupuje v již „etablovaných náboženských obcích, aby obnovil pravou víru a pokračoval v díle původního posla“²². Nelze ovšem říci, že tento titul nesou osoby stejného postavení v Tanachu. Ne vždy lze nalézt takto označené proroky zároveň v Koránu i v Tóře.

Český jazyk používá slovo „prorok“ hlavně ve spojení s předpovídáním budoucnosti (s tzv. „prorokováním“). „U semitských národů však tomu bylo a je jinak, neboť zde slovo *nabí* sice v počátku označovalo člověka, který ve stavu nekontrolovatelné emoce a vzrušení pronáší a hlásá určitá sdělení, pokládána za slovo boží, jimž se mohl tedy připisovat význam předvídání, avšak později to byl převážně hlasatel monotheismu, sociální spravedlnosti, vyšší morálky apod.; o němž se sice předpokládalo, že je inspirován Bohem, jehož vůli zvěstuje, avšak neočekávalo se od něho, že bude předpovídat budoucí děje“²³. Takovými byli izraelští proroci a do téže kategorie patřil i Muhammad²⁴.

Někteří muslimové, zvláště na Balkáně, upřesňují, že právě Muhammad je poslední dovršující hlasatel zvěsti. Slovem *nabí* se Muhammad označil v Medíně, aby se tak vyrovnal i titulem starozákonním prorokům, zejména Mojžíšovi a Abrahámovi a rozšířil své znalosti o předchozích náboženstvích. Tím posunul význam *nabího* o úroveň výš před *rasúla*. „Muhammad využíval biblického vyprávění o prorockých misiích především pro výstrahu lidem, kteří proroka odmítali“²⁵. Takovýto lid potom čeká smrt nebo jiná potrestání, zatímco prorok zůstává naživu. Lze si tedy všimnout, že opakovaně rozvádí příběhy Noeho (Núh), Abraháma (Ibráhím), Lota (Lút) a Mojžíše (Músa). Tuto zkrácenou vyprávěčskou vložku nalézt v súře 29, kde začíná vyprávění

---

¹⁹ persky *pejghámbar*, turecky *peygamber*.

²⁰ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*, s. 77.

²¹ HRBEK, I. *Korán*, s. 92.

²² Tamtéž.

²³ Vize, předzvěst událostí a referování hrozivých událostí byl úkol klasických proroků v tanachu. Často ohlašovali neobyčejná vidění. Jmenujme např. Ezekiela a Zachariáše (Ez 1:4, Zach 6).

²⁴ HRBEK, I. *Korán*, s. 92.

²⁵ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*, s. 77.

Noem²⁶ a končí Mojžíšem²⁷, načež připomíná jejich důležitá poselství. Abychom však měli kontinuitu prorocké řady zachovanou kompletně, je třeba připomenout i Adama a Ježíše, jelikož oba jmenovaní zaujímají v koránské doktríně významné místo. „V islámské tradici a učené lidové tvořivosti se vyprávění o prorocích rozrostla na bezpočet podivuhodných příběhů s desítkami postav. Málo věrohodné tradice hovoří až o tisícovkách proroků a počet zjevených knih udávají číslem sto čtyři. Již první člověk Adam jich prý dostal deset. Nejvýznamnější jsou ale podle shodného mínění poslední čtyři, mezi které patří mimo jiné Músova tawrát (Tóra, Pentateuch)²⁸. Vyprávění o prorocích se tedy zdají být velmi oblíbená mezi muslimskými národy. Není se tedy čemu divit, nalezneme-li odkazy na proroky v literaturách, poezii či folklórech a pověstech²⁹. V medínské době, jak jsem již naznačovala dříve, se Muhammadovy znalosti o Mojžíšovi rozšířily natolik, že ho považoval za přímého předchůdce. Mojžíš (Músa) byl pro něj významný hlavně proto, že „hovořil s Bohem“. Muhammad tvrdil, že byl předpovězen v jeho zjevených knihách³⁰. „*On vám uzákonil jako náboženství to, co kdysi uložil Noemu – a to, co jsme vnukli tobě a co jsme uložili i Abrahamovi, Mojžíšovi a Ježíšovi: „Dodržujte náboženské úkony a nerozštěpujte se ohledně jich!“ Jak nesnesitelné je pro modloslužebníky to, k čemu je vyzýváš! Bůh si k tomu vybírá, koho chce, a vede k tomu toho, kdo kajícně se k Němu obrací.* (42:13). „V koránském obrazu Músy se mísí biblický příběh s prvky z hagady a Muhammadovy vlastní imaginace“³¹.

Igbal soudí: „*Prorok má připravovat půdu pro zrození induktivního intelektu, který samojediný činí člověka pánem jeho prostředí.*“ *Mašraqí srovnává proroky s vědci v moderní společnosti. Balić zase ukazuje, že vlastní obsah poselství, vždy pravdivý a věrný, se lišil v důrazu podle konkrétních podmínek prostředí: Músa přinesl*

---

²⁶ *A vyslali jsme již kdysi Noema k lidu jeho s zůstal mezi nimi tisíc let bez padesáti. A zachvátila je potopa, neboť byli nespravedliví. A zachránili jsme jej a jeho druhy na lodi a učinili jsme ji znamením pro lidstvo veškeré.* (29:14, 15).

²⁷ *A podobně to bylo s Qárínem, faraónem a Hamanem; a přišel k nim Mojžíš se zřetelnými důkazy, a ačkoliv byli na zemi domýšliví, přece nás nepředstihli.* (29:39).

²⁸ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*, s. 78.

²⁹ Někteří muslimští autoři si pohrávají s myšlenkou pokládat proroky za dávné arabské významné osobnosti a spekulují o jejich biblické totožnosti. Pro tuto práci si dovoluji jmenovat např. fakt, že někteří pozdní komentátoři označují Šucajba za Mojžíšova tchána Jitra.

³⁰ Stejně jako v knize Ibrahíma („přítele božího“) a Ísy („ducha božího“), kteří, podle Muhammada stojí na stejném stupni důležitosti jako Músa („hovořící s Bohem“).

³¹ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*, s. 81.

*především zákon, Isá lásku k bližnímu, Muhammad spravedlnost a bratrství*³². Lze se tedy domnívat, že relevantnost Mojžíše jako posla a proroka je v muslimské tradici více než zásadní. Postavil (spolu s ostatními proroky) základní stavební kámen proroctví v islámu, jehož dostavbu si vzal na starosti Muhammad. Troufám si tvrdit, že bez základu, který učinil Mojžíš by se mohla Muhammadova dostavba mírně třást. Z faktů totiž vyplývá, že se „pečeť proroků“ na prorocké činy svých předchůdců velmi často odvolával.

Muhammad jako hlavní představitel proroka v dějinách islámu měl mnoho výsad, práv, ale také přetěžký úkol zvěstovatele. *„Některá privilegia jsou mu přímo daná od Boha (podíl na kořisti, větší počet žen apod.), jiná vyplývají z jeho funkcí. Přesto však nikdy nepřestává být smrtelným člověkem, který se liší od ostatních jen tím, že se mu dostalo zvláštní přízně boží*³³. Tím se v podstatě neliší od Mojžíšovy osoby. Ten také zemřel smrtí obyčejného člověka, i když byla jeho životní role proroka tak významná a důležitá. Je jistě na místě říci, že velkému počtu proroků a poslů (jak v muslimské, tak židovské tradici) bylo přisuzováno konání zázraků. Ty se projevovaly v předvádění všemožných znamení adresovaných lidu (nesmíme zapomínat, že byly dané od Boha) a díky nim (ovšem nejenom to) byl prorokům přisuzován punc výjimečnosti³⁴.

---

³² Tamtéž.

³³ HRBEK, I. *Korán*, s. 93.

³⁴ *A těm, kdož následují posla, proroka neučeného, jehož naleznou oznámeného jim v Tóře a Evangelii a který jim přikazuje vhodné a zakazuje zavrženého, který jim dovoluje pokrmy výtečné a zakazuje jim škodlivé a snímá z nich tíživé povinnosti a pouta, jež je tíží. A věru ti, kdož v něj uvěří a podpoří jej a budou následovat světlo, jež bylo s ním sesláno, ti budou blaženi!*“ (7:157).

2 HISTORIČNOST MOJŽÍŠE

Dalo by se povědět, že navzdory rozsáhlému výčtu Mojžíšových zásluh je o této ústřední postavě Tóry velmi málo známo. S jistotou však můžeme tvrdit, že se jedná o klíčovou postavu v historii Izraele. Ačkoliv je jeho existence některými učenými popírána, v ústní tradici zastupuje rozhodně své neotřesitelné místo.

Jméno Mojžíš (hebrejsky *mošé*) je egyptského původu³⁵, snad jako součást jmen egyptských bohů a faraónů (Thutmose, Ahmose, Ramesse)³⁶. „Zkrácená forma Mores, zde vystupuje v povaze přezdívky. Ovšem ať už je v dlouhé nebo v krátké formě, toto jméno je v Egyptě běžné od poloviny druhého tisíciletí. Přesto žádná z osob v egyptských historických záznamech nosící jméno Mojžíš, není identifikovatelná s biblickým Mojžíšem“³⁷. Bible uvádí, že „hebrejský výraz *mošé* znamená Vytahující (aktivní participium)“³⁸. Aktivní tvar hebrejské podoby jména naznačuje spasitelský zásah Hospodinův, který z Mojžíše činí zachránce lidu, jelikož je vytahuje z egyptského ohrožení³⁹. Ačkoliv bylo a je jméno Mojžíš spojováno s Pentateuchem, byl jeho přínos Izraelity dlouho přehlížen. Nejstarší zmínky o Exodu mu nevěnují žádnou pozornost. Je to snad kvůli izraelské mentalitě nastavené tak, aby věřila, že se v tomto případě jedná o přímý zásah Hospodinův. Pozdějšími autory byl nazýván „sluhou Boha“⁴⁰, bohem vyvolený⁴¹, prorokem, knězem⁴² a v neposlední řadě mužem Božím⁴³. Je zřejmé, že muselo být mnoho jmen v událostech exodu změněno, aby do sebe v biblickém podání zapadaly události. Tím se tedy hledání skutečného historického pozadí Mojžíše stává nadlidským úkolem a v mnohém by se dal přiřadit k legendám.

---

³⁵ Jeden z bodů, který nám může napovědět, že jde o historickou postavu. Mojžíš pochází z egyptského slovesa *mes*, *mesu* = narozený, což byl běžný element v egyptských jménech.

³⁶ Ve smyslu „synů“ božského Nilu. Což bylo později zatemněno pod vlivem izraelského monotheismu.

³⁷ Překlad převzat z: *Encyklopedia Judaica*, [CD-ROM].

³⁸ *Bible: Český ekumenický překlad*, s. 66.

³⁹ tuto populární hebrejskou etymologii lze nalézt v Ex 2:10.

⁴⁰ *Už nikdy nedopustím, aby noha Izraele byla vyhnána z půdy, kterou jsem dal jejich otcům, jen když budou bedlivě činit všechno, jak jsem jim přikázal, podle celého zákona, který jim přikázal můj služebník Mojžíš.* (2 Král 21:8).

⁴¹ *Už vyhlásil jejich vyhlazení, ale Mojžíš, jeho vyvolený, postavil se před ním do trhliny a odvrátil jeho zkázonosné rozhořčení.* (Ž 106:23).

⁴² *Mojžíš, Áron byli z jeho kněží, Samuel z těch, kdo vzývali jeho jméno; k Hospodinu volali a on jim odpovídal.* (Ž 99:6).

⁴³ *Mojžíš byl muž Boží. Jeho synové byli jmenováni s kmenem Léviho.* (1 Pa 23:14).

2.1 Narození izraelského proroka

Mojžíšovo narození je spojeno s nevlídnou situací pro Izraelce, která v Egyptě vládla. Faraón se obával rostoucího vlivu Izraelců, a proto vydal nařízení o zabíjení hebrejských chlapců⁴⁴. Vražedným nástrojem v ruce faraóna měly být porodní báby, které se staly příkladem poslušnosti. „Mluví se jen o dvou, ačkoliv při počtu 600 000 chlapců se předpokládá, že jich muselo být víc“⁴⁵.

Mojžíš se narodil zřejmě na počátku 13. st. př. Kr. Některé zdroje uvádí i přesnou dataci jeho narození – 7. adaru⁴⁶ v roce 2368. „*Jeho otec mu dal jméno Chaver a jeho děd Avigdor*“⁴⁷. Bible představí jeho rodiče v Ex 2:1⁴⁸, ovšem jména uvádí teprve Ex 6:20⁴⁹. Důraz je zde položen na příslušnost obou rodičů k rodu Lévi (patrně pro jejich pozdější kněžské postavení). „Znalci Starého zákona tvrdí, že jakýsi prorok Músá ibn Míša ibn Júsuf žil ještě před Mojžíšem (Músá) synem Imránovým (Amrám)“⁵⁰.

Chlapec je pověřen zvláštní krásou, doslova dobrotou. Není to tedy jen tělesná krása, nýbrž jakási vše prostupující výjimečnost, jež byla znamením jeho „vyvolenosti“. Díky tomu, že ho matka vložila do ošatky a poslala po Nilu⁵¹, mu zachránila život. Pro ošatku (*téba*) je v hebrejském textu užito téhož výrazu jako v Gn 6,14 pro schránku Noáchovu. Vyskytuje se v hebrejském textu pouze v těchto dvou oddílech a označuje předmět, v němž má být zachováno to, co Bůh chce zachránit před zkázou. Vyprávění podobného charakteru měla usnadnit Mojžíšovi získat úctu a vážnost. O výše uvedeném životním momentu hovoří také Korán. V tomto podání jí Bůh poručil, aby chlapce svěřila vlnám. „*Do truhly jej vlož a do moře jej vhod', a necht' moře jej na břeh vyvrhne, a tehdy se ho nepřítel Můj i jeho ujme*“ *A já jsem na tebe Svou lásku vrhl, abys před Mýma očima vyrostl.* (súra 20:40,41). Z verše lze snadno vyčíst, že již počítal s tím, že malé novorozeně někdo nalezne. Mojžíšova sestra zde sehraje roli bdělého oka

---

⁴⁴ Chlapci byli házeni do Nilu. Nil Egypťané uctívali, dokonce jej nazývali „otcem bohů a lidí“, „dárcem úrody“ a přinášeli mu oběti. Doklady o lidských obětech Nilu je právě možno vidět v házení hebrejských chlapců do Nilu. *Starý zákon: překlad s výkladem*, Praha: Kalich, 1975, str. 21.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Adar je dvacátý měsíc židovského roku, vyskytující se v únoru/březnu. Převzato z www.olam.cz.

⁴⁷ Překlad převzat z: <http://www.jewfaq.org/moshe.htm> (© Copyright 5760 (1999), Tracey R Rich).

⁴⁸ *Muž z Léviova domu šel a vzal si lévijskou dceru.* (Ex 2:1).

⁴⁹ *Amrám si vzal za ženu Jocheved, svou tetu. Ta mu porodila Árona a Mojžíše. Amrám byl živ sto třicet sedm let.* (Ex 6:20)

⁵⁰ L-HASAN ABU; AL-MAS'ÚDÍ 'ALÍ. *Rýžoviště zlata a doly drahokamů*. Přeložil Ivan Hrbek. Praha: Odeon, 1983, s. 52. ISBN 01-035-83.

⁵¹ Paradoxem je, že řeka, jež hebrejským chlapcům odjímala život ho v tomto případě zachránila.

a zprostředkovatelky. „Nezdá se, že by touto sestrou byla Miriam z pozdějších vyprávění“⁵².

Bůh učinil nástrojem svých plánů a záchránkyní dítěte dceru faraóna. Ta si jej ponechala. Korán to vystihuje veršem „I řekla žena Faraónova: „Toto dítě bude ochlazením oka mého i tvého. Nezapíjej je. Možná že nám ku prospěchu bude anebo si jej vezmeme za syna vlastního.“ (súra 28:8). Smí ho přijmout za syna patrně proto, že jej přijala jako dar Nilu.

Popis této situace prozrazuje zarážející shody s legendami starověkých národů. „V Asii, Řecku a dokonce i v Japonsku je narození národních hrdinů obyčejně doprovázeno dramatickými událostmi. Jako nemluvnata bývají často spouštěni do vody v koších vymazaných smůlou. Stejně tomu bylo i s králem Sargonem, který v roce 2350 př. n. l. založil v Mezopotámii akkadskou říši“⁵³.

Princezna poté malého Mojžíše dala do péče kojné, jenž byla shodou okolností jeho matkou⁵⁴. Zde byl v bezpečí. Kdo by si troufal vztahovat ruky na syna královské dcery, darované jí božským Nilem? „Mojžíš dokonce prý odmítal kojení od jiných než od židovských žen“⁵⁵. Zpět na královský dvůr měl být předán „až odroste“. Zde se dá těžko předpokládat o jaký věk se jednalo. Logicky se dá uvažovat o věku tří let⁵⁶. Lze se tedy domnívat, že v době kdy byl přiveden k faraónově dceři byl starý tři roky⁵⁷. Do této doby byla jeho výchova „židovská“ pak už žil ovšem pod vlivem výchovy faraónova dvora a setkával se s egyptskými bohy. Mojžíšem jej nazvala teprve dcera faraóna.

2.1.1 Pobyť v Egyptě

V tanachu se nenachází mnoho informací o délce či průběhu Mojžíšova pobývání na královském dvoře. „Jakmile je vysloven příběh o záchráně egyptskou princeznou,

---

⁵² *Pentateuch: Český ekumenický překlad*. Přeložil Václav Bogner. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7192-638-8, s. 171.

⁵³ KOSIDOWSKI, Z. *Čo rozprávajú proroci*. Přeložil Jozef Marušiak. Bratislava: Obzor, 1971. ISBN 65-053-71.

⁵⁴ *A hle, přišla sestra tvá a pravila: „Mám vám ukázat toho, kdo se oň postará?“ a vrátili jsme tě k tvé matce, aby se ochladilo oko její a nermoutila se.* (súra 20:40).

⁵⁵ HRBEK, Ivan. *Korán*, s. 709.

⁵⁶ Egyptologové uvádějí, že egyptské ženy rodily často, i když zvyk dlouhého kojení (obvykle tři roky) je po každém porodu fyziologicky chránil před dalším otěhotněním.

⁵⁷ Psychologové tvrdí, že „předškolní“ výchova má na dítě, na tuto „tabula rasa“, velký vliv. Jezuité říkali: „Dejte mi dítě do šesti let a udělám z něj katolíka na celý život.“

mizí téma genocidy a je nastoleno téma otročení a tvrdé práce⁵⁸. Popis Mojžíše jako ohroženého chlapce, zachráněného v koši z rákosů odpovídá běžnému folklórnímu motivu starověku.

Dá se předpokládat, že vedl bezstarostný a rozkošnický život. V paláci byl povýšen na prince a jako takovému se mu dostávalo možnosti studia papyrů, kde našel veškerou egyptskou moudrost⁵⁹. Jeden pramen dokonce tvrdí: „*Mojžíš byl monoteistou v pravém slova smyslu. Učil se moudrostem Egypta a Héliopolise*⁶⁰. *Není tedy výlučné, že má jeho doktrína nějakou souvislost s Atónovým kultem*“⁶¹. „V Egyptě žil za vlády tyranského faraóna, jenž byl čtvrtým z egyptských vládců a byl v té době již velmi starý. Jeho jméno bylo al-Walíd ibn Mus´ab ibn Mu´awíjá⁶² a patřil k Amalekitům“⁶³.

Velice důkladně se Mojžíšovu pobytu v Egyptě věnuje Philo Alexandrijský a Josephus Flavius v knize „*De Vita Mosis*“⁶⁴. Philo a Josephus se daleko více zabývají etapou jeho života než biblický text. Více se zaměřují na jeho vzdělání, politické i armádní schopnosti a také se více věnují otázce žárlivosti Egyptanů, kvůli níž Mojžíš zemi opustil. Se zapálením hovoří o jeho lásce k učení, nadšení pro studium, jeho snadné uchopení všeho, co se naučil.

Jedním z typických znaků helénistických, románských i křesťanských biografí a děl je fakt, že o svých hrdinech mluví jako o krásných. Jak jsem již naznačila dříve, i o Mojžíši se předpokládalo, že byl velice krásný. Mimo jiné mu byla připisována sebekontrola, výjimečný tělesný vývoj a předčasný duševní vývoj. „Byl od narození půvabný a okouzlující. Když ho přinesli k princezně, zkoumala ho od hlavy až k patě. Později byl zaujat Mojžíšovým mimořádným vzhledem i jeho tchán a dokonce i lid, poslouchajíc jeho proslovy se nemohl vynadávat na jeho neodolatelnou krásu. Byl pro všechny něco jako Slunce“⁶⁵.

---

⁵⁸ Překlad převzat z: *Encyklopedia Judaica*, [CD-ROM].

⁵⁹ *Když pak Mojžíš dosáhl dospělosti a zralosti, dali jsme mu moudrost a vědění. A takto My odměňujeme ty, kdož dobré konají.* (súra 28:13).

⁶⁰ Staroegyptské město On – kultovní centrum boha slunce Ré (nedaleko Káhiry).

⁶¹ KOSIDOWSKI, Z. *Čo rozprávajú proroci*, s. 155.

⁶² Pozn. autora: Později se utopil při pronásledování Izraelitů. Jméno faraóna je na první pohled čistě arabské. Arabové si zřejmě doplňovali starozákonní materiál vlastními prvky, jež však svědčí o naprosté neznalosti starých egyptských dějin.

⁶³ L-HASAN ABU; AL-MAS´ÚDÍ ´ALÍ. *Rýžoviště zlata a doly drahokamů*, s. 52.

⁶⁴ Jedná se o biografii popisující život Mojžíše spíše filosoficky. Snaží se o přímý výklad biblického textu s vyhnutím se alegorie.

⁶⁵ Překlad převzat z: FELDMAN, Louis H. *Philo's view of Moses' birth and upbringing. The Catholic Biblical Quarterly* [online]. Washington: Apr 2002, vol. 64, is. 2; p. 258 (24 pages). ISSN 00087912.

Josephus k tomu přidává poznámky o jeho hrách, které ukazovaly jeho nadřazenost díky Mojžíšově fyzickém vzrůstu a tělesnému předpokladu. „*Bylo patrné, že byl dokonalým mladým králem – měl pro to všechny předpoklady, a jelikož jeho děd věřil Platónově koncepci „král filosof“ a Mojžíš tyto podmínky dokonale spojoval, těšil se na vládu jeho vnuka*“⁶⁶.

Mojžíšova mysl byla naprogramovaná tak, že nebyla schopna přijmout jakýkoliv klam. Ilustroval upřímnost – jeho slova vyjadřovala pocity. Veškeré jím prováděné akce souhlasily s jeho slovy. Dalo by se říci, že jeho řeč i život byly v souladu stejně jako harmonie hudebního nástroje. Díky těmto ódám na jeho postavu se na scéně začala objevovat podivná tvrzení. Například i taková, že „*Mojžíš nemohl být židovského původu, protože věnoval lidstvu mnoho užitečných příspěvků – včetně filosofie*“⁶⁷. Zůstává tedy otázkou, zda věřit takto odvážným tvrzením, která by naprosto ohrozila víru Židů v postavu Mojžíše jako zakladatele jejich náboženství.

S Mojžíšovým pobytem v Egyptě se pojí řada dalších příběhů s mírně fantastickým nádechem. Troufám si říci, že se o takových můžeme jen domnívat, zda je pokládat za pravdivé či naopak, a proto bych je řadila spíše k legendám⁶⁸.

Co se dá téměř s jistotou říci (přesněji řečeno s jistotou podepřenou biblickým textem) je fakt, že Mojžíš horlivě bojoval za spravedlnost. Napovídá tomu i událost zabití egyptského dohlížitele, jen ubil hebrejského otroka. Biblický text hovoří takto: *V oněch dnech, když Mojžíš dospěl, vyšel ke svým bratrům a viděl jejich robotu. Spatřil nějakého Egyptana, jak ubíjí Hebreje, jednoho z jeho bratrů. Rozhlédl se na všechny strany, a když viděl, že tam nikdo není, ubil Egyptana a zahrabal do písku.* (Ex 2:11). Korán se k této situaci také vyjadřuje: *I vešel Mojžíš jednou do města ve chvíli, kdy obyvatelé to nepozorovali, a našel v něm dva muže, kteří spolu bojovali; jeden z nich patřil k jeho straně, zatímco druhý byl z jeho nepřátel. A ten, jenž patřil k jeho straně, požádal Mojžíše o pomoc proti nepříteli svému. I udeřil jej Mojžíš a ukončil život jeho; pak zvolal: „Toto je dílo satanovo, jenž nepřitelem je i svědce zjevným.“* (súra 28:14).

„Často jednal impulsivně. Musel proto projít Boží školou, dokud jeho jednání nebude určovat víra, citlivá na Boží chvíli a Boží způsob“⁶⁹. Jeho unáhlený čin jej donutil

---

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Za zmínku stojí příběh o princezně a její absolutní zamilovanosti do malého Mojžíše. Její láska byla natolik veliká, že si nechala uměle zvětšit výčnělek svého břicha, aby to skutečně vypadalo, že je její. Philo to obhajuje větou: „Bůh vykoná vše co chce, ale není snadné být úspěšný“.

zpretrhat vazby z Egyptem. Bible nevede žádnou diskuzi o tomto incidentu. Josephus se k tomu taky nevyjadřuje – pravděpodobně nechtěl Mojžíše ukazovat jako vraha. Philo se k tomu vyjadřuje takto: „*Jen krotil vášně, které on sám měl*“⁷⁰. Jakmile zabije egyptského muže, stává se najednou příběh antihrdinským, jelikož selhal a musí odejít⁷¹.

2.2 Odchod a pobyt v midjánské zemi

Za čin, jež Mojžíš spáchal, ho chtěl faraón zavraždit⁷². Prchá tedy do midjánské země. Území Midjánců leželo na východ od Akabského zálivu, v dnešní Arábii, přesněji řečeno v její severozápadní části. „*Mohlo se tedy předpokládat, že Jahve byl midjánským bohem války a Mojžíš byl jeho vyznavačem*“⁷³. Jak říká biblický text, usazuje se u studny⁷⁴. Zde se Mojžíš stává uprchlíkem a už neužívá komfortů paláce. O odchodu do midjánské země hovoří také Korán, přesněji řečeno súra 28:20-22 (kde je toto místo označeno jako Madján).

Na základě klíčových okolností zde zůstává jako pastýř⁷⁵ a po události se záchranou cti Reúelových dcer také manželem jedné z nich – Sipory⁷⁶. Podle Koránu dcery otce prosily, aby Mojžíše zaměstnal jako pastýře, díky jeho spolehlivosti a síle⁷⁷. Zatímco podle biblického textu se pro tuto událost rozhodl sám Reúel a pozval Mojžíše na lámaní chleba. Dlouho se vedlo Mojžíšovi dobře. Biblický text dává těmto věcem rychlý spád, ale samotný příběh je poněkud složitější.

---

⁶⁹ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, Praha: Kalich, 1975. s. 25.

⁷⁰ Překlad převzat z: FELDMAN, Louis H. *Philo's view of Moses' birth and upbringing*. *The Catholic Biblical Quarterly* [online]. Washington: Apr 2002, vol. 64, is. 2; p. 258 (24 pages). ISSN 00087912.

⁷¹ V Koránu lze nalézt jeden verš, který v této situaci Mojžíše ospravedlňuje: *Mojžíš odpověděl: „Spáchal jsem jej v době, kdy jsem byl ještě jedním z bloudících, a uprchl jsem před vámi, neb jsem se vás bál. Pán můj mi pak moudrost daroval a jedním ze svých poslů mě učinil.“* (súra 26:19,20)

⁷² *Farao o tom vskutku uslyšel a chtěl dát Mojžíše zavraždit. Ale Mojžíš před faraónem uprchl a usadil se v Midjánské zemi; posadil se u studny.* (Ex 2:15).

⁷³ KOSIDOWSKI, Z. *Čo rozprávajú proroci*, s. 153.

⁷⁴ Bylo to nevhodnější místo k navazování styku s domorodci. Voda byla v těchto krajinách velmi cenná.

⁷⁵ Midrash vypráví, že byl vybrán, aby vedl dítku Izraele, díky jeho lásce ke zvířatům. To dokazuje jeden příběh: „Když měl dát ovcím pít, jedno jehně nepřišlo. On jej dovedl k vodě, aby se také napilo. Jako Bůh i Mojžíš pečuje o každého jednotlivce ve skupině“. Tím se ukázal jako vhodný adept na pastýře pro „Boží stádo“. Překlad převzat z: <http://www.jewfaq.org/moshe.htm> (© Copyright 5760 (1999), Tracey Rich).

⁷⁶ V hebrejském jazyce *cipporá* (ptáče).

⁷⁷ Viz súra 28:26.

Mojžíš mohl být dcerami Reúela považován za Egypt'ana. „Oblékal se jako oni, mluvil jako oni, a proto nebylo těžké pokládat jej za někoho, kdo uprchl z nepříjemné egyptské situace“⁷⁸. Další zdroj však uvádí toto: „*Starý semitský zvyk „zarostlých izraelských kněží“ na rozdíl od holých egyptských hlav Mojžíš dodržoval*“⁷⁹.

Čtení této epizody z teologického hlediska naneštěstí zvedá rudé vlajky. Nikde se zatím neříká, že k Midjánské zemi poslal Mojžíše Jahve. Ten se s ním totiž dosud nesešel. Vypadá to tedy, že se jednalo o rozhodnutí z jeho vlastní iniciativy. Na rozdíl od jeho pozdějších aktivit v životě, vypadají tyto rané jako jeho osobní rozhodnutí spíše než podmíněné činnosti Hospodina. Otázkou zůstává, proč si ke svému útěku vybral zrovna Midján? Odpověď je možno nalézt v myšlence Daniela Hayse. „*Kdyby byl ukázkovým hebrejským chlapcem, musel by jít spíše do Kannánu, země zaslíbené Abrahámovi. Nicméně Egypt'ané měli v této době nominální dohled na Kannánem a skrýt se právě tam by pro Mojžíše nebylo moudré. Midjánci byli polokočovníci a jejich pastviny byly natolik vzdálené, že nespádaly pod kontrolu Egypta*“⁸⁰.

Víme, že si Mojžíš vzal dceru midjánského kněze. Nešlo tedy o jen tak nějakou rodinu. Tento kněz, tchán Mojžíše, byl zbožňovatelem Baala⁸¹.

2.2.1 Mojžíš jako člen midjánské rodiny

Než se pokusím popsat svazky v této nově vzniklé rodině, musím upozornit na výskyt čtyř jmen (vezmu-li v úvahu také muslimskou exegezi) pro Mojžíšova tchána. Reúel (otec Sipory)⁸², Jitro (v Koránu Jetro, patriarcha a tchán Mojžíše)⁸³, Chobab (syn Reúela, označovaný též jako tchán Mojžíše)⁸⁴ a posledním jmenovaným je Šu'ajb⁸⁵ (s jehož dcerou byl Mojžíš podle některých muslimských exegetů oddán)⁸⁶. Ovšem

---

⁷⁸ Překlad převzat z: HAYS, Daniel J. Moses the private man behind the public leader. BR [online]. Washington: Aug 2000, vol. 16, is. 4; p. 16 (15 pages). ISSN 15442160.

⁷⁹ KOSIDOWSKI, Z. *Čo rozprávajú proroci*, s. 155.

⁸⁰ Překlad převzat z: HAYS, Daniel J. Moses the private man behind the public leader. BR [online]. Washington: Aug 2000, vol. 16, is. 4; p. 16 (15 pages). ISSN 15442160.

⁸¹ Pro náš kontext se jednalo o nejvyššího boha starých Semitů, šlo o bohoslužebný kult. *Ottova encyklopedie*. [online].

⁸² *Když přišli ke svému otci Rebelovi, zeptal se: Jak to, že jste dnes přišly tak brzy?* (Ex 2:18).

⁸³ *Mojžíš pásal ovce u svého tchána Jitra, midjánsko kněze.* (Ex 3:1).

⁸⁴ *Mojžíš řekl Chobábovi, synu Midjánce Reúela, svého tchána, / možno také přeložit jako svému tchánovi /... (Nu 10:29).*

⁸⁵ Jako Mojžíšova tchána jej uvádí: L-HASAN ABU; AL-MAS'ÚDÍ 'ALÍ. *Rýžoviště zlata a doly drahokamů*, s. 53.

⁸⁶ *A vyslali jsme k Madjánovcům bratra jejich Šu'ajba a pravili jim: „Lide můj, uctívejte Boha a nemějte žádného božstva jiného kromě Něho!* (súra 7:83).

v posledním případě se jedná, jak se zdá, jen o hru autora s vlastní fantazií. „*Ukázalo se totiž, že ztotožnění této osoby s Jetrem je nesprávné*“⁸⁷.

V prvních dvou případech se komentátoři shodli v tom, že jde o stejného muže. Proč je ale nazván pokaždé jinak je zřejmě následek rozdílného proudu tradic. Chobab jako pojmenování náleží k jahvistické tradici a Jitro k elohistické. Jiný zdroj tvrdí, že „*Jitro je vysvětleno jako označení titulu*“⁸⁸.

Celý problém možná stojí kolem významu hebrejského slova *hoten* (tchán). „Současní překladatelé mají tendenci chybně předpokládat, že sociologická rodinná struktura antiky byla definována stejným rozsahem vztahů, na které se odkazujeme v angličtině (manžel, manželka, teta, strýc, tchán, ...). Nezápádní jazyky ovšem takováto označení nepoužívají. I když *hoten* je v angličtině přeloženo jako „tchán“, v jiném jazyce může označovat každého mužského člena z manželčiny strany“⁸⁹. Jestliže je slovo *hoten* přeloženo a rozuměno jako „v právu“⁹⁰, pak se problém Reúela a Jitra ztrácí. Reúel se stává otcem Sipory a zároveň Mojžíšovým tchánem. Odkaz na Jitra jako *hoten* v Ex 3:1 by potom znamenal jeho náležitost do stejné midjánské rodiny, a tudíž může být například jeho švagrem⁹¹ (stejně jako Chobáb). Nelze se ovšem na tuto teorii příliš spoléhat. Význam výrazu *hoten* je opravdu velmi rozsáhlý⁹².

2.2.2 Dvojí manželství

Ovšem pro tuto práci je podstatnější zdůraznit, jaký vztah měl Mojžíš s Midjánci. Hays říká: „*Je to vztah povinnosti zapečetěné manželstvím*“⁹³. Sňatkem se Siporou Mojžíš zpřetrhal rodové vazby spojení s potomky Abraháma. Mojžíš se ovšem ještě nestal vůdcem rodiny – tím byl stále Reúel. Dá se tedy říci, že pouze rozšířil kapacitu „midjánského stáda“. „*Vůdcem stáda se stává až v době svého velení nad Izraelity. Nyní je ironií, když si uvědomíme, že tento budoucí významný „pastýř Izraelitů“ je pouze členem „Baalova stáda*“⁹⁴.

---

⁸⁷ HRBEK, I. *Korán*, s. 709.

⁸⁸ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 26.

⁸⁹ Překlad převzat z: HAYS, Daniel J. *Moses the private man behind the public leader*. BR [online].

⁹⁰ **BIBLE WORKS** toto slovo překládá také jako „in-law“.

⁹¹ Nejenom švagrem, ale také bratrancem, strýcem nebo synovcem.

⁹² Termín *hoten* je v biblickém textu ve vztahu k Mojžíši použit nejméně šestnáctkrát.

⁹³ Překlad převzat z: HAYS, Daniel J. cit. dílo.

⁹⁴ Tamtéž.

O manželce Sipoře jsem se již zmiňovala. Tato žena porodila Mojžíšovi dva syny. První z nich se jmenoval Geršom⁹⁵ a jméno druhého znělo Eliezer (o němž je zmínka později). Jméno prvorozeného syna mělo vyjádřit Mojžíšovu situaci: byl poutníkem. V další tradici se setkáváme s Geršomem jako zakladatelem kněžské rodiny ve svatyni Dan⁹⁶. Další temná stránka příběhu vyplouvá na povrch zaměříme-li se na obřezání⁹⁷ prvorozeného syna. Z biblického textu vyplývá, že šlo o obřezání Geršoma (o druhém chlapci není zmínka). Obřízku provedla Sipora⁹⁸. *Tu vzala Sipora kamenný nůž, obřezala předkožku svého syna, dotkal se jeho nohou a řekla: „Jsi můj ženich, je to zpečetěno krví.“* (Ex 4:25). Zde je skrytý výraz, který se plně překládá například ve slovenském evangelickém překladu: *Vtedy Cippóra vzala kamenný nôž a obrezala predkožku svojmu synovi, dotkla se ňou Mojžišovho ohanbia.* (Ex 4:25). Podstatné je, že obřízka byla udělána. Otazníkem ovšem zůstává, proč ji provedla Sipora, když ji podle tradice měl udělat otec? Jeden z výkladů říká toto: *„Sipora svým činem vyznavačsky vyhlásuje rozchod s midjánským náboženstvím a přihlašuje svého syna i rod do společenství Izraele. Sipora se stala židovským ženám příkladem věrnosti“*⁹⁹. Sipora, podle některých výkladů, nebyla jedinou Mojžíšovou manželkou. Biblický text to ilustruje v Nu 12:1 *„Miriam s Áronem mluvila proti Mojžíšovi kvůli kúšské ženě, kterou si vzal, pojal totiž za ženu Kúšanku“*¹⁰⁰. V zápětí však vysvětluje, že se jedná o etiopskou ženu a patrně je tímto označením míněna opět Sipora¹⁰¹. Martin North také ztotožňuje Kúšance s Midjanci a tvrdí: *„Kúšská země nemůže být na jihu Egypta, jelikož tato oblast nespádala do teritoria Mojžíšova putování“*¹⁰². Není tedy jasné, zda tuto zemi znal a zda byl s ženou tmavé pleti¹⁰³ opravdu ženatý. Daniel Hays k tomu

⁹⁵ *Ta porodila syna a Mojžíš mu dal jméno Geršom (to je Hostem-tam). Řekl: „Byl jsem hostem v cizí zemi.“* (Ex 2:21).

⁹⁶ Odvozovali svůj původ přímo od Mojžíše v opozici proti jeruzalémskému kněžstvu, které se dovolávalo Árona jako svého předka. *Starý zákon: překlad s výkladem*, Praha: Kalich, 1975, str. 27.

⁹⁷ I Mojžíš byl pravděpodobně obřezán – a to osmého dne. Egypťané vykonávali obřízku z hygienických důvodů. Předcházeli tak nepříjemným problémům. Dokazují to nálezy maleb o dobové záznamy.

⁹⁸ Je to jediné místo v tanachu, kde obřízku provádí žena. Trojí zmínka o synu (faraónovu, Hospodinovu, Sipořinu) napovídá, že život rodu je zajištěn jen naprostou odevzdaností Hospodinovu. *Bible: Český ekumenický překlad*, s. 68.

⁹⁹ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 37.

¹⁰⁰ Kúšská země byla situována na jihu Egypta (dnešní Súdán).

¹⁰¹ V 11. století konstatoval Rashi (talmudský komentátor), že se jedná patrně jen o popis Sipořiny krásy. Z <http://www.crystalinks.com/moses.html> Last Updated Sunday January 4, 2009.

¹⁰² Překlad převzat z: HAYS, Daniel J. *Moses the private man behind the public leader*. BR [online].

¹⁰³ Velmi zářející je tvrzení některých muslimských komentátorů, kteří jsou přesvědčeni o tom, že Mojžíš byl černoch. HRBEK. Ivan. *Korán*, s. 722.

dodává: „Ale co se pak stalo se Siporou? Zemřela? To se nedá tvrdit s jistotou. Bylo by však nemyslitelné, aby měl Mojžíš více než jednu manželku najednou. Vypadá to na tuto variantu: Mojžíš si vzal kúšskou ženu po tom, co poslala Siporu pryč“¹⁰⁴. Dvojí manželství Mojžíše se tudíž jeví velmi nejasně.

---

¹⁰⁴ Překlad převzat z: HAYS, Daniel J. cit. dílo. S teoriemi na téma „dvojí manželství“ jde Hays ve svém článku ještě dál. Podepírá také ideu Josepha Flavia, vyprávějícího neuvěřitelný příběh ve kterém již dospělý Mojžíš velí armádě Egyptanů a hebrejských otroků proti Etiopanům. Celé tažení skončí manželstvím Mojžíše s etiopskou princeznou Tharbis.

3 THEOFANIE (POPIS PRVNÍHO ZJEVENÍ BOHA MOJŽÍŠOVI)

K úplně prvnímu setkání Mojžíše s Hospodinem (přesněji řečeno s jeho poslem) došlo u hory Choréb¹⁰⁵. „*Tu se mu ukázal Hospodinův posel v plápolajícím ohni uprostřed trnitého keře*“ (Ex 3:2). Hora Choréb je patrně totožná s horou Sinaj¹⁰⁶, což ale vyvolávalo a vyvolává celou řadu polemik. Označení Sinaj totiž náleželo i obklopující poušti¹⁰⁷.

Hospodin na něj zavolal z hořícího keře. Hebrejský překlad pro výraz keř zní *s^eneh* („trnitý keř“). Stejný překlad se ovšem nabízí i pro horu Sinaj. Situaci rozmluvy u hořícího keře nám vypravuje i Korán: *Hle oheň spatřil a rodině své pravil: „Zastavte se, já postřehl jsem oheň nějaký.“ A když přišel k ohni, ozvalo se: „Mojžíši!“* (súra 20:9,10)¹⁰⁸. Oheň ovšem keř nespálil. Patrně se jednalo o tzv. Dyptam¹⁰⁹ („Mojžíšův keř“), jenž obsahoval éterický olej, který se na slunci vznítí. Hořícímu keři se také nazývalo „oheň sv. Eliáše“. „Kraličtí tu vidí alegorický obraz církve, která v pokušení neshoří, neboť Bůh je přítomen uprostřed ní“¹¹⁰. Luboš Kropáček píše: „starozákonní keř oslovující Mojžíše je jednou z devíti inkarnací (maqám) Hákima“¹¹¹.

Mojžíš si musel, přicházejíc blíže ke keři, zout opánky. Místo, kde se nacházel, bylo totiž posvátné. V Koránu se mluví o posvátném údolí Tuwá¹¹². Nyní dostává od Hospodina rozkaz vyvést Izraelce z Egypta. Ohňové zjevení Boha bylo v tomto případě vyjádřením božské iniciativy a příkazu.

---

¹⁰⁵ Přeloženo jako „suchý, vyprahlý“ (možná dnešní Džebel Músa „Hora Mojžíše“). Dnes by se tato hora hledala nejspíš na východ od Akabského zálivu, kde jsou patrně pozůstatky sopečné činnosti.

¹⁰⁶ V době císaře Konstantina jsou tyto dvě hory považovány jako jedna a tatáž. Později se ovšem spekulovalo, zda není Choréb položen severněji než Sinaj. Přeloženo z: <http://www.crystalinks.com/moses.html>.

¹⁰⁷ Nyní se jméno užívá pro poloostrov nebo trojúhelník pouštní země, která leží mezi jihem Palestiny, Suezem a perským zálivem Araba. Tento poloostrov, oblast o 10,000 miliónů čtverečních, byl místem čtyřicetiletého putování Izraelců po odchodu z Egypta. U jeho jižního bodu je skupina vrcholů (Jebel Serbál – 6 759 m, Jebel Katerín – 8 652 m, Jebel Musâ – 7 497 m). Egyptané považují tyto hory od středověku za posvátné. Přeloženo z: *New Catholic Encyclopedia*. McGough. Vol. 13. 2nd ed. Detroit: Gale, 2003. s. 159-160. [online].

¹⁰⁸ Viz také súry 27:7-9; 38:30.

¹⁰⁹ KOSIDOWSKI, Z. *Čo rozprávajú proroci*, s. 147.

¹¹⁰ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*.

¹¹¹ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*, s. 198.

¹¹² Viz súry 79:16; 20:12. Tuwá bývá překládáno jako „dvakrát“, ale patrně se jedná o vlastní jméno údolí.

Mojžíš dostává pověření. Zprvu proti tomuto úkolu a zodpovědnosti z něho vyplývající protestuje¹¹³, ovšem motiv je daleko komplikovanější. Mojžíšovo povolání nese podobné rysy jako pověření vojenského vůdce, jehož úloha je jasná: vysvobodit lid z egyptského tlaku. Rozdíl je v tom, že Mojžíš dostává znamení toho, že zvítězí. Dále žádá slyšet boží jméno – patrně jako argument důkazu Božského rozhodnutí. *Bůh řekl Mojžíšovi: „Jsem, který jsem.“* (Ex 3: 14). Korán v tomto případě operuje s výrazem: *Bůh, Pán lidstva veškerého*¹¹⁴.

Jméno Jahve, které často nahrazujeme českým ekvivalentem Hospodin, je patrně semitského, indoárijského původu. „*G. Fohrer uvádí bez výhrady a bez dokladů, že Jahve byl bůh, jenž byl známý a ctěný na oné hoře v midjánském prostředí již dávno před Mojžíšem*“¹¹⁵. Potřeba Mojžíše znát božské jméno vycházela patrně také z požadavku důvěrného spojení s Bohem a s touhy se na něj kdykoliv obrátit.

I přes znalost jména zůstávají Mojžíšova ústa těžká¹¹⁶. V Koránu čteme: *I řekl Mojžíš: „Pane, mou hrud' mi rozevři a mé dílo mi usnadni a uzel na mém jazyku uvolni, aby porozuměli mé řeči!“* (súra 20:26–29). Houževnatost Mojžíšova odporu je překvapivá. Byl přeci vzdělaný a oplýval dostatkem výrazových prostředků pro funkci mluvčího lidu u faraóna.

V této epizodě se na scéně objevuje Áron, bratr Mojžíše. V biblickém textu se mluví o božské vůli v otázce výběru Árona. „*Což nemáš bratra Árona, toho lévijce? Zním ho, ten umí mluvit. Jde ti už naproti a bude se srdečně radovat, až tě uvidí. Budeš k němu mluvit a vkládat mu slova do úst. Já budu s tvými ústy i s jeho ústy a budu vás poučovat, co máte činit.*“ (Ex 4:14-15). Koránský text hovoří odlišně: „*Bratr můj Áron má jazyk výmluvnější než já, pošli jej se mnou jako oporu, aby potvrdil mou pravdomluvnost, neboť se obávám, že mě za lháře prohlásí.*“ (súra 28:34).

---

¹¹³ Podobně protestuje i Jeremiáš: *Nato jsem odpověděl: „Ach, Panovníku Hospodine, nevím, jak bych mluvil. Jsem přece chlapec.“* (Jer 1:6).

¹¹⁴ *Když k němu přišel, bylo naň zavoláno z pravé strany údolí, z křoví na pláni požehnané: „Mojžíši, to jsem Já, Bůh, Pán lidstva veškerého.“* (súra 28:30).

¹¹⁵ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 30.

¹¹⁶ Téma „těžkých úst“ a Mojžíšova vyloučení je zpracováno v: . CARR, David M. *Rewriting Moses: The Narrative Eclipse of the Text. The Catholic Biblical Quarterly*. [online]. Washington: Jul 2006. Vol. 68, Iss. 3; p. 505 (3 pages). ISSN 00087912. Patrně se jednalo o doklad separace Mojžíše od obyčejného lidu.

V koránském podání se tedy Mojžíš pln strachu z faraóna sám otáže Boha, zda s ním může Áron¹¹⁷ jít a teprve potom dojde ke svolení ze strany Boha¹¹⁸. Dalo by se říci, že muslimští exegeti se přiklánějí spíše k této variantě¹¹⁹.

Hospodin svého vyvoleného prostředníka utvrzuje sérií zázraků, které nás mohou dovést do oblasti kultu. Velmi známým zázrakem je přeměna hole v hada, změna barvy kůže na bílou jako sníh a poslední zázrak se týkal přeměny vody z Nilu na krev¹²⁰. Korán se k této otázce vyjadřuje téměř shodně. Opomíná však na třetí znamení¹²¹. Mojžíš nakonec souhlasí s návratem k Egyptu, ale před odchodem učiní něco zvláštního. Žádá Jitra o povolení: *Mojžíš odešel a vrátil se ke svému tchánu Jitrovi. Řekl mu: „Rád bych šel a vrátil se ke svým bratřím, kteří jsou v Egyptě, a podíval se, zda ještě žijí.“ Jitro Mojžíšovi odvětil: „Jdi v pokoji.“* (Ex 4:18). Tento moment na mě působí velmi neočekávaným dojmem. Jahve si vyvolil Mojžíše, aby se jeho jménem postavil před egyptského faraóna, nejsilnějšího muže v antice, ale nejprve musí žádat o povolení u midjánského kněze. „Nutnost získat Jitrovo povolení potvrzuje jeho prozatímní svázanost k midjánské rodině“¹²². Mojžíš strávil v midjánské zemi 40 let¹²³.

---

¹¹⁷ Áron je nazván bratrem Mojžíše, což nutně neznamenalo pokrevní spřízněnost. Navíc je o něm řeč jako o „lévijci“. Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 36.

¹¹⁸ *Pravil Bůh: „Posílíme rámě tvé bratrem tvým a dáme vám oběma Svě zplnomocnění a oni na vás nedosáhnou díky Našim znamením. A budete vy oba, i ti, kdož následovat nás budou, vítězi.“* (súra 28:35). Viz také súra 20:30-32.

¹¹⁹ O přímém rozhovoru s Bohem v otázce přiřazení Árona (Hárúna) se píše také v: L-HASAN ABU; AL-MAS'ÚDÍ 'ALÍ. *Rýžoviště zlata a doly drahokamů*, s. 53.

¹²⁰ Viz Ex 4:1-9.

¹²¹ Viz súry 20:17-23; 27:10-12.

¹²² Překlad převzat z: HAYS, Daniel J. *Moses the private man behind the public leader*. BR [online].

¹²³ Číslo čtyřicet zřejmě symbolem. Paralela s počtem dnů a nocí, strávených na hoře sepisováním zákonů.

4 VYSVOBODITELSKÝ ÚKOL MOJŽÍŠE

4.1 Setkání s faraónem a kouzelníky

Lid na základě provedených znamení Mojžíšovi i Áronovi uvěřil. Svěřil se do jejich rukou a zároveň do rukou Hospodina. Mojžíš měl po příchodu do Egypta nejprve shromáždit starší Izraele, tedy ty, jenž lid povedou a budou řídit. Od faraóna nebudou žádat hned propuštění, nýbrž pouze povolení, aby mohli učinit oběť Hospodinovi na místě v poušti, vzdáleném tři dny cesty¹²⁴. Koránský text popisuje vyslání Mojžíše následovně: *A po těchto prorocích¹²⁵ jsme posléze vyslali Mojžíše se znameními Našimi k Faraónovi a velmožům jeho, avšak oni byli vůči nim nespravedliví – pohleď, jaký byl konec těch, kdož pohoršení šířili!* (súra 7:101)¹²⁶.

Situace u faraóna měla pro Mojžíše váhu velké zkoušky. Egyptský vládce se žel prezentoval jako totalitní despota. Odmítl lid propustit, naopak jej ještě více zotročil. Lidé si stěžují Mojžíšovi a Áronovi. *Vyčítali jim: „Ať se nad vámi ukáže Hospodin a rozsoudí. Vy jste pokáleli naši pověst u faraóna, a jeho služebníků. Dali jste jim do ruky meč, aby nás povraždili.“* (Ex 5:21). Mojžíš hovoří před faraónem o Hospodinovi jako o Bohu Hebrejů, aby zdůraznil, že Izrael je v zemi cizincem a měl by mít právo zemi opustit, nechce-li svého Boha rozhněvat. Velmi smutný je fakt, že všechna bolest a vztek předáků se obrací na Mojžíše a Árona, na ty, kteří zápasí o jejich záchranu.

Snad jen trochu více odvahy dodalo Mojžíšovi druhé zjevení¹²⁷. Mojžíš je tentokrát posunut do pozadí, říká, že má doslova „*neobřezané rty*“¹²⁸. S faraónem měl tedy vyjednávat Áron. *Hospodin řekl Mojžíšovi: „Pohleď, ustanovil jsem tě, abys byl pro faraóna Bohem, a Áron, tvůj bratr, bude tvým prorokem.“* (Ex 7:1). Áronovi se připisuje první předstoupení před faraóna se sériemi zázraků. Jmenujme alespoň přeměnu hole¹²⁹ v draka¹³⁰. Koránský text hovoří o proměně hole v hada¹³¹ a dokonce

---

¹²⁴ Viz Ex 3:18.

¹²⁵ „Po těchto“: zřejmě po prorocích, o nichž byla zmínka dříve; verš snad následoval hned za v. 91, takže příchod Mojžíšův navazoval chronologicky na předchozí posly. HRBEK Ivan. Korán. s. 722.

¹²⁶ Viz také súry 11:99; 14:5; 20:44; 26:14; 40:24; 43:45; 51:38.

¹²⁷ Viz Ex 6:1-13; Ex 7:1-7.

¹²⁸ Bible: Český ekumenický překlad, s. 69.

¹²⁹ Není jisté, zda šlo pořád o stejnou hůl, která již dominovala v rukách Mojžíše nebo zda měli každý svou. Hůl byla především symbolem moci v držení toho, kdo právě jednal. Z: Starozákonní překladatelská

je tento čin připsán Mojžíšovi, nikoliv Áronovi. Jeho pokus se však ukázal ignorovaným v očích faraóna, tudíž na scénu opět přistoupil Mojžíš. Zde se dostáváme do série zázraků a znamení, jež tvoří v Koránu podstatnou část vyprávění. Žádná významná pasáž, týkající se Mojžíše, není v muslimském textu tolik předkládána jako právě Mojžíšovo setkání s faraónem a kouzelníky.

„Pojetí o muži Boha, jako zprostředkovatele zázraku bylo velmi zaujaté pohledem na proroka jako posla a mluvčího. Je zde patrná soutěživost mezi Mojžíšem spolu s Áronem a kouzelníky Egypta“¹³². Ty přepadl pocit úžasu a zároveň nevěřičnosti. „A řekli: „*Máme uvěřit dvěma smrtelníkům stejným jako my, jejichž lid nám otročí?*“ (súra 23:49). Korán tento úsek vyprávění rozšiřuje o několikeré předvádění a soupeření s kouzelníky. Avšak i přes učenost faraónových kouzelníků, která se zdála být opravdu veliká, tito „neporazili“ Mojžíše a Árona v předvádění zázraků¹³³. Lze onu situaci vysvětlit následovně: Mojžíš vše činil díky Bohu, zatímco faraónovi kouzelníci spoléhali na svá kouzla, která nebyla nikým a ničím legitimována¹³⁴. Spoléhali jen na své naučené dovednosti.

4.1.1 *Egyptské rány*

Vyvrcholením Mojžíšova a Áronova setkání s faraónem a současně činem, jenž podpořil váhu Hospodinovy moci, bylo deset ran¹³⁵ namířených proti Egyptu. Počtem ran se biblický text rozchází s koránským. Korán mluví jen o pěti ranách: *A seslali jsme na ně zátopu, kobylky, vši, žáby i krev jako znamení srozumitelná, ale oni v pýše své setrvali a lidem provinilým se stali.* (súra 7:130). Důležité je, že Mojžíš měl před faraóna s ohlášením první rány nastoupit ráno, tedy v době, kdy byl den zahajován kultickými obřady.

---

komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 47.

¹³⁰ V hebrejské Bibli je zde užito názvu pro mýtického netvora představujícího protibožské mocnosti (Iz 27:1; Ž 74:13) přímo Satana (Zj 20:2). V takového nepřítele se Hospodin obrátí proti faraónovi a nezachrání ho žádná kouzla jeho věštců. Z: *Bible: Český ekumenický překlad*, s. 70.

¹³¹ *I hodil Mojžíš hůl svou na zem – a hle, stala se hadem zjevným.* (súra 7:104).

¹³² Překlad převzat z: *Encyklopedia Judaica*. [CD-ROM].

¹³³ *A vyjevila se pravda a ukázalo se nicotným vše, co oni dělali.* (súra 7:115).

¹³⁴ *A když hodili, zvolal Mojžíš: „To, co jste předvedli, je kouzelnictví pouhé, jež Bůh nicotným učiní, vždyť Bůh nedopřeje úspěchu dílu těm, kdož pohoršení šíří.“* (súra 10:81).

¹³⁵ Jmenujme od první po poslední: zkažení vod Nilu, žáby, komáři, mouchy, dobytčí mor, vředy, krupobití, kobylky, temnota a smrt prvorozených Egypta. Viz Ex 7:14-12.

Egyptské rány neušly zájmu vědců, kteří se je pokoušeli vysvětlit racionální cestou. Hned první ránu (tj. přeměna vody v Nilu na krev) argumentoval americký archeolog Tom Hodgkins takto: „Vše se dá vysvětlit meteorologickými jevy. Nil podléhal každoročním záplavám a v červenci přinášel bahno a usazeniny z horního toku, což zapříčinilo červenohnědé zbarvení vody“¹³⁶. S ohledem na toto tvrzení se jeví vysvětlení nadměrného výskytu žab, jejichž mrtvá těla následně přilákala obrovské množství komárů a much. Co se týče šesté egyptské rány (tj. vředy), lze se domnívat, že vředovitá onemocnění¹³⁷ byla přirozeným aspektem tehdejší doby. Mojžíš a Áron mají manifestovat zvláštním úkonem, který připomíná symbolické znamení proroků. *Hospodin řekl Mojžíšovi a Áronovi: „Naberte si plné hrsti sazí z pece a Mojžíš ať je rozhazuje faraónovi před očima směrem k nebi.“* (Ex 9:8). Stojí za povšimnutí, že v tomto momentu zastupuje Áron roli pomocníka. Osmá rána (tj. kobylky) se ani v nejmenším nemusí jevit jako záhadná. Nadměrný výskyt kobylek v egyptské oblasti byla je běžnou záležitostí.

Vyhlášení a provedení předposlední rány¹³⁸ stálo Mojžíše málem život. Faraón se cítil zahanbený, oslabený a jistě i předem poražený, proto Mojžíšovi vyhrožoval trestem nejvyšším. Ohlášením poslední rány (tj. smrt prvorozených Egypta) Mojžíš vzkazuje Izraelitům brzké vysvobození. On sám platil v Egyptě za velice významného v očích faraónových služebníků i v očích lidu¹³⁹. Koránský text se o vzdání pocty Mojžíšovi ze strany faraónových kouzelníků zmiňuje: *A padli kouzelníci na zem a zvolali: „V Áronova a Mojžíšova Pána jsme uvěřili.“* (súra 20:73)¹⁴⁰.

Bylo vidno, že po opakovaných a nesplněných slibech faraónových již Mojžíš planul hněvem. Zlověstným znamením pro faraóna měla být Mojžíšova rozhněvaná tvář. Již před ním nestál poddaný, kterému může vladař rozkazovat, nýbrž posel Hospodinův. Který autoritativně předkládá poraženému protivníkovi požadavky svého Pána. Díky tomu, že se nakonec podařilo „obměkčit“ faraónovo srdce je lid utvrzen v síle

---

¹³⁶ Překlad převzat z: ROTHENBERG, Robert S. *Who Was Moses?* *USA Today* [online]. Farmingdale: May 2000, vol. 128, is. 2660; p. 81 (1 page). ISSN 01617389.

¹³⁷ Jednalo se možná o lepru. Toto onemocnění člověka znečistí kulticky, čímž jej vyloučí z obecnosti s božstvem. Z: Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 60.

¹³⁸ Devátou ránou byla temnota. Hlavní roli zde patrně sehrál *chmasin*. Jde o suchý pouštní vítr, který přichází asi padesát dní po rovnodennosti a sahá až do kilometrové výšky, čímž zatmí slunce a nastává přítmí. Tento proces může trvat tři i více dní.

¹³⁹ Viz Ex 11:3.

¹⁴⁰ Viz také súra 26:45-47.

Hospodinovy moci. Na jednu stranu se lid zlobí, na straně druhé se cítí být vítězným. Antagonismus hebrejských lidí velmi výstižně popisuje koránský verš, jenž zároveň přidává prosté vysvětlení: *Když však k nim přišlo dobré, tu říkali: „Toto nám patří!“ A když je postihlo zlé, tu připisovali to osudnému vlivu Mojžíšovu a těch, kdož s ním byli. Osud jejich však v rukou Božích byl, leč většina z nich to nevěděla.* (súra 7:129).

„Hospodin dovolil lidu a Mojžíšovi poznávat, že je věrný, a že se na jeho slova mohou spolehnout“¹⁴¹. Koránský text dokonce polemizuje s myšlenkou konverze egyptského faraóna k náboženství Izraele: zvolal faraón: *„Uvěřil jsem, že není božstva kromě toho, v němž věří dítka Izraele, a já jsem jedním z těch, kdož do vůle Jeho se odevzdali.“* (súra 10:90). *„Údaj o přijetí víry faraónem není obsažen v textu Tóry, ale vyskytuje se v rabínské literatuře. Je zde psáno, že Bůh jeho pokání nepřijal, neboť šlo o pozdní lítost a pokání“*¹⁴².

4.2 Vůdcovské povinnosti

Mojžíšovo přímé vedení lidu začíná až po vyjití z Egypta. Bůh se rozhodl vést lid oklikou, přes Rákosové moře. I přes počáteční svit úspěchu se faraón nevzdával a pronásledoval izraelský lid. Skupina vedená Mojžíšem se hněvala na svého vůdce¹⁴³, ten je však opakovaně ujišťoval ať neztrácí naději¹⁴⁴. Vraťme se k důležitému okamžiku odehrávajícímu se u výše zmíněného Rákosového moře¹⁴⁵. Zde má Mojžíš opět vystoupit v roli toho, kdo oznámí Izraelcům boží plány. *„V Jahvistovi a Elohistovi nedělá Mojžíš ani Izrael nic a čekají na božskou záchranu“*¹⁴⁶. V biblickém textu je to právě Mojžíš, který na rozkaz Hospodina vztáhne ruku s holí nad moře, čímž jej rozdělí a vytvoří tím cestu pro izraelský národ. Na jeho další rozkaz se moře vrátí zpět na své místo, čímž zapříčiní smrt egyptských pronásledovatelů¹⁴⁷. V koránském textu

---

¹⁴¹ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 78.

¹⁴² HRBEK. Ivan. *Korán*, s. 717.

¹⁴³ *A osopili se na Mojžíše: „Což nebylo v Egyptě dost hrobů, že jsi nás odvedl, abychom zemřeli na poušti? Cos nám to udělal, že jsi nás vyvedl z Egypta?“* (Ex 14:11).

¹⁴⁴ *Mojžíš řekl lidu: „Nebojte se! Vydržte a uvidíte, jak vás dnes Hospodin zachrání. Jak vidíte Egyptany dnes, tak je už nikdy nevidíte.“* (Ex 14:13).

¹⁴⁵ Synonymum pro Červené moře. Lze předpokládat, že se jednalo o jedno z ramen Rudého moře. Lze usuzovat, že rozdělovalo Egypt od Sinajské pouště.

¹⁴⁶ Překlad převzat z: *Encyklopedia Judaica* [CD-ROM].

¹⁴⁷ Moře je pro biblického člověka symbolem všeho protibožského. Egypťané se stanou jeho obětí. Z: Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 87.

se píše toto: *A pomstili jsme se jim a utopili jsme je v moři, neboť oni naše znamení za lživá pokládali a lhostejní vůči nim byli.* (súra 7:132)¹⁴⁸. Mojžíš se jménem lidu obracel k Hospodinovi a z jeho úst patrně zaznívalo zoufalství a bezradnost. Vztažená Mojžíšova hůl opět zvěstuje Hospodinovu přítomnost při díle. Účinek je prostý: lid se obává velikosti síly Hospodina, ale uvěří mu i jeho služebníkovu Mojžíšovi.

V Dt se nenachází žádná zmínka o Rákosovém moři, i když je zde téma exodu zmíněno mnohokrát. To může vypovídat o tom, že je epizoda týkající se přechodu přes moře k tradici exodu druhořadá. V jeho současné formě přechází k tématům pouště a Mojžíšově přímému velení.

Nepředstavitelnou a neočekávanou záchranou je vytvořen nový lid, jehož vztah k Hospodinovi je určován vírou. A tato víra je silnější a účinnější než všechno ostatní.

4.2.1 Legendy o pobytu v poušti

Již na cestě od Rákosového moře se objevily první těžkosti. Lid překvapil nedostatek vody v Maře. *Došli až do Mary, ale nemohli vodu z Mary pít, jelikož byla hořká.* (Ex 15:23). Hospodin se zde prezentuje jako lékař a Mojžíš jako někdo, kdo je pověřen a seslán Hospodinem. Na jeho prosby mu bylo sesláno dřevo¹⁴⁹, jenž mělo veliký účinek. Bylo-li hozeno do vody, přeměnilo hořký pramen v sladký¹⁵⁰.

Neustálá nespokojenost lidu se promítla i do situace, kdy shledali, že jim Sínajská poušť neposkytuje nic k obživě. Mojžíš i tentokrát uklidňuje lid zprávou od Hospodina. *Hospodin řekl Mojžíšovi: „Já vám sešlu chléb jako déšť z nebe.* (Ex 16:4). Podmínkou bylo neschovávat nic do rána, nýbrž vše ihned spotřebovat. Snaha uchovat si něco navíc vychází naprázdno a vzbuzuje Mojžíšův hněv¹⁵¹.

---

¹⁴⁸ Viz také súry 10:90; 26:60-66; 28:40; 51:40.

¹⁴⁹ Dřevo bylo posvátným objektem, například dřevěný kůl, symbol patrona pramene. Mojžíš neuctivě strhne výsostný znak pohanského božstva a mrští jím do vody. Tím voda ztrácí nedotknutelnost (tabu) a jako dar Hospodinův je pro lid požitelná. Z: Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 95.

¹⁵⁰ Zjistilo se, že v okolí Mara je dodnes přítomen hořký pramen. Angličané udělali chemickou analýzu a zjistili, že obsahuje *síran vápenatý*. Když se do takového pramene přidá *kyselina šťavelová*, síran padá na dno jako usazenina. Beduíní oslazují pramen pomocí kra zvaného **elvah**. Z: KOSIDOWSKI, Z. *Čo rozprávajú proroci*, s. 148.

¹⁵¹ *Mojžíš jim řekl: „Nikdo ať si nenechává nic do rána!“ Ale oni Mojžíše neposlechli a někteří si něco do rána nechali. To však zčervivělo a páchlo. Mojžíš se na ně rozlétl.* (Ex 16:19-20).

Jevištěm seslání pokrmu od Hospodina je poušť Sinaj. V hlavní roli je zde mana¹⁵² a křepelky. O tomto činu se nejednou zmiňuje i koránský text. *Dítky Izraele, zachránili jsme vás před nepřítelem vaším a uzavřeli jsme s vámi úmluvu na pravém úbočí hory Sinaje a seslali jsme vám manu a křepelky.* (súra 20:82)¹⁵³. Za povšimnutí zde stojí předběhnutí sledu událostí. Úmluva se uskutečnila až po seslání zázračného pokrmu, i když v koránském verši stojí zmínka o ní před manou a křepelkami.

Do úpěnlivého reptání lidu zasahuje vždy Mojžíš. Ať už prostřednictvím modlitby či uklidněním nařikajících. Společně s Áronem ohlašuje Izraelcům zachraňující Boží čin. Ten má být důkazem, že z Egypta nevyšli z vůle Mojžíšovy či Áronovy, ale z rozhodnutí Hospodina. Mojžíš a Áron jsou pouze služebníky, kteří vykonávají jeho vůli. Reptat proti nim tudíž znamená totéž jako reptat přímo proti Hospodinovi.

Po utišení hladu se objevuje další problém: zahnání žízně. Opět se lid dostal do sporu s Mojžíšem. Ten nechápal, proč se přou zrovna s ním. „*Jak se mám zachovat vůči tomuto lidu? Taktak, že mě neukamenují.*“ (Ex 17:4). „*Ustavičné reptání lidu při putování pouští je v nápadném rozporu s prorockým hodnocením pobytu v poušti jako doby ideálního vztahu mezi Hospodinem a jeho lidem*“¹⁵⁴. Lid znovu pochybuje o věrohodnosti Mojžíšova činu jako vysvoboditelského skutku Hospodina. Slova Mojžíše o ukamenování nejsou pouhou nadsázkou, ale dokladem o velmi podobném údělu Ježíšovu a jeho následovníků.

V jednom okamžiku kolísá i sám Mojžíš. Nevěřil, že pouhým slovem vyvede vodu ze skály a uchyluje se ke své holi, jenž se prozatím jevila jako spolehlivý pomocník. Biblická rozprava jasně tvrdí, že se úder holí do skály a následný trysk¹⁵⁵ uskutečnil na úpatí vrchu Choreb. Miriam Chaikin se k problému věrohodnosti božích činů staví následovně: „*Je třeba zpozornět a povšimnout si spojení nebeského a pozemského světa. Po opuštění Egypta se k Mojžíši připojují boží andělští poslové, jenž svými zázraky*

---

¹⁵² Jedná se zřejmě o jistý druh lišejníku (Lichen esculenta) rostoucí na sinajských stepích. Z: Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 100. Jiný zdroj ji popisuje jako plod tamarišku.

¹⁵³ Viz také súra 2:54.

¹⁵⁴ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 102.

¹⁵⁵ Tento úkon dodnes činí beduíni. Ti vědí, že i přes dlouhé sucho se na úpatí vrcholů pod křehkou vrstvou písku a vápence obvykle hromadí dešťová voda. Z: KOSIDOWSKI, Z. *Čo rozprávajú proroci*, s. 147.

„usnadňují“ *Izraelcům cestu pouští*¹⁵⁶. Cíl je patrný: přiblížit Boha blíže k lidem a lid blíže k Bohu.

Jako vůdci si lidé Mojžíšovi stěžují na jejich strádání v poušti. Je to ovšem vždy Bůh, který naplňuje jejich potřeby. Problémy týkající se osobních stížností nebo povstání dirigoval Mojžíš s Áronem víceméně sám. Pro radu si chodili k Hospodinovi, jehož rozhodnutí v otázce trestu poté lidem přeinterpretovali. „Je patrné, že Mojžíš zastupoval úlohu primárně duchovního vůdce, rovněž se považuje za příkladného prorockého prostředníka mezi lidem a Bohem, skýtající ve své osobě autoritu¹⁵⁷ i legitimaci“¹⁵⁸.

Velice zajímavá je pasáž, týkající se návštěvy Mojžíšova tchána Jitra. *Jitro, midjánský kněz, Mojžíšův tchán, uslyšel o všem, co Bůh učinil Mojžíšovi a svému izraelskému lidu, že Hospodin vyvedl Izraele z Egypta.* (Ex 18:1). Setkání Mojžíše s Jitrem má od počátku obřadní charakter. Popis schůzky v Ex 18:1-12 nápadně připomíná setkání mezi Áronem a Mojžíšem v Ex 4:27-30. Uvedu zde několik podobností:

- a. oba se s Mojžíšem setkávají v poušti u Boží hory¹⁵⁹.
- b. Dalším shodu lze nalézt v pozdravu, jenž se zakládal na polibku¹⁶⁰.
- c. Áron i Jitro jsou seznámeni se vším, co Hospodin dosud učinil.
- d. V neposlední řadě stojí za povšimnutí přítomnost starších Izraele u obou situací.

„Více než jakýkoliv jiný překlad, zdůrazňuje právě Ex 18 vztah Mojžíše k Jitrovi jako svému tchánovi“¹⁶¹. Jitro Mojžíšovi rozmlouval soudcovskou činnost, kterou mimo jiné

---

¹⁵⁶ Překlad převzat z: BLOOM, Susane P. Angels Sweep the Desert Floor: Bible Legends about Moses in the Wilderness. *The Horn Book Magazine* [online]. Boston: Nov/Dec 2002, vol. 78, is. 6; p. 766 (2 pages). ISSN 00185078.

¹⁵⁷ Mojžíšova autorita je viditelná v každém jeho rozhodnutí. Některé případy v bibli jsou věnovány vojenským setkáním, ale Mojžíšova role je v takových velmi omezená. Mojžíš povětšinou jen zvedne ruce, aby dosáhl božské pomoci. Když pošle vyzvědače na průzkum do země Kannán, hraje hlavní roli Jozue. V útoku proti Midjáncům zůstává Mojžíš v táboře – o armádu se stará kněz Pineas. V boji proti Ógovi a Síchonovi vypadá Mojžíšova role následovně: v Dt lze spatřit náznak toho, že vede síly, v Jahvistovi a Elohovi ustupuje do pozadí. Zkrátka Mojžíš nebyl válečným hrdinou.

¹⁵⁸ Překlad převzat z: *Encyklopedia Judaica* [CD-ROM].

¹⁵⁹ V případě Árona viz Ex 4:27; v případě Jitra viz Ex 18:5.

¹⁶⁰ V případě Árona viz Ex 4:27; v případě Jitra viz Ex 18:7.

¹⁶¹ Třináctkrát je zde Jitro definován jako Mojžíšův tchán. Překlad převzat z: HAYS, Daniel J. Moses the private man behind the public leader. *BR* [online]. Washington: Aug 2000, vol. 16, is. 4; p. 16 (15 pages). ISSN 15442160.

vykonával¹⁶². Od této chvíle měl pouze „zastupovat lid před Bohem a přinášet jejich záležitosti k Bohu.“ (Ex 18:19). Ve výše zmíněné funkci byl totiž Mojžíš nenahraditelný.

Za zmínku stojí i tvůrčí Mojžíšovo rozhodnutí v otázce sestavení civilní instituce; tj. systém soudu pro účel sdělení¹⁶³ a radu sedmdesáti starších pro sdílené vládnutí¹⁶⁴. Příběhy o těchto počinech představují etiologii pozdějších izraelských institucí.

4.2.2 Příběh o Mojžíšovi a moudrém služebníkovi Božím

Koránský text mluví o jisté pasáži, kterou nelze v bibli dohledat. Jelikož rámec příběhu nápadně připomíná putování pouští, zařadila jsem jej k této kapitole. Jedná se o příběh nalézající se v súře Jeskyně¹⁶⁵. O putování Mojžíše vypráví sóry 59-81, přičemž sóra 64 je koncem Mojžíšova putování k soutoku dvou moří a momentem, kdy se na scéně objevuje moudrý služebník Boží.

V příběhu vystupuje „sluha; Mojžíš, který je exegezí ztotožňován s Prorokem, připomíná zde jak Gilgameše, tak Alexandra Velikého a poslední postavou je nejmenovaný služebník Boží, jenž je identifikován s al-Chadirem, oblíbeným v legendách a ve folklóru, a který zde přebírá úlohu Eliáše z rabínské legendy“¹⁶⁶. Nejprve se zde mluví o rybě, která je ponechána na skále, díky čemuž nalezla soutok moří¹⁶⁷, symbol pramene života a nesmrtelnosti, tedy toho, co si přál nalézt Mojžíš. Jistý muslimský exeget přišel s tvrzením, že je tento úryvek založen na Eposu o Gilgamešovi. „Epos o Gilgamešovi pravděpodobně ovlivňoval muslimský výklad nepřímou přes Alexandrijské legendy. To přimělo muslimské exegety spojit postavu Mojžíše s Alexandrem, zdůraznit arogantní přílišnou hrdost obou a upozornit na rozdíl mezi Mojžíšem a prorokem Muhammadem“¹⁶⁸.

---

¹⁶² Když něco mají, přijde ta záležitost přede mne a já rozsoudím mezi oběma stranami, učím je znát Boží nařízení a řády. (Ex 18:16).

¹⁶³ Viz Dt 1:9-18.

¹⁶⁴ Viz Nu 11:16-30.

¹⁶⁵ Tato sóra je velice oblíbená. Recitace z ní probíhá každý pátek při polední modlitbě. Z: HRBEK. Ivan. *Korán*, s. 690.

¹⁶⁶ Tamtéž, str. 691.

¹⁶⁷ A hle, pravil Mojžíš sluhovi svému: „Neustanu, dokud nedospějí k soutoku dvou moří, i kdybych měl věky celé jíti tomu vstříc.“ (sóra 18:59).

¹⁶⁸ Překlad převzat z: STEWART, Devin. Moses in the Quran and Islamic Exegesis. *International Journal of Middle East Studies* [online]. 2005, vol. 1, is. 37 [cit. 2005-02-12]. ISSN 00207438.

Příběh je protkán vzájemným ovlivňováním Mojžíše a Božího sluhy. Koránský příběh ještě otevírá motiv rabínské legendy, kde prorok Eliáš zkouší podobným způsobem rabiho Jošuu ben Leviho. Je otazníkem, proč se zde vyskytl příběh takového obsahu. Na tuto otázku lze dohledat odpověď v článku Devina Stewarta. „Snad je to muslimská snaha osvojit si texty židovské, křesťanské a jiné tradice s úmyslem formovat je a modifikovat s cílem dosáhnoutí přesných konců“¹⁶⁹. Tyto dedukce potom otevírají cestu k úvahám, zda jsou původními nástupci tradice Abraháma Židé či muslimové. Ovšem toto téma je natolik rozsáhlé, že je potřeba mu věnovat více prostoru a hlavně samostatnou práci. My se vraťme k Mojžíšovi.

---

¹⁶⁹ Tamtéž.

5 MOJŽÍŠ V ROLI ZÁKONODÁRCE

Téma Mojžíše zastupujícího roli zákonodárce je spjato s Božím zjevením na hoře Sinaj¹⁷⁰, během něhož bylo Izraelitům sesláno Písmo¹⁷¹. Izrael přichází k Sinaji a připravuje se na přijetí Hospodinových nařízení. Mojžíš vystoupil k Bohu a Hospodin k němu zavolal z hory: „*Toto povíš domu Jákobovu a oznámíš synům Izraele.*“ (Ex 19:3). Boží hlas mu oznamuje nabídku smlouvy, která má hrát úlohu pout mezi Hospodinem a Izraelem. Mojžíš zprostředkuje Boží pokyny lidu¹⁷² a ten mu jeho prostřednictvím posílá své odpovědi adresované Bohu. Lid má sice slyšet, že Mojžíš skutečně mluví s Bohem, ale přitom nesmí opovážlivě a bez Božího povolení vystoupit na horu¹⁷³. Je tedy zřejmé, že před horou na všechny padla bázeň. Na vrchol směl vstoupit jen Mojžíš s Áronem.

Velmi klíčovým momentem je předání Desatera¹⁷⁴ a právních nařízení, čili Smlouvy mezi Hospodinem a lidem. Toto má řídit lidské životy, včetně jejich náboženské praxe a společenského chování.

Vznik Desatera nelze spolehlivě určit. Ve středověké církvi se nepochybovalo o tom, že jeho autorem je Mojžíš, a že Desatero¹⁷⁵ je směrnicí izraelského života od prvopočátku. Jahvistická a Elohistická tradice nepovažuje deset přikázání za souvislý text či soubor, ale za různě posbíraná práva a poučení sepsaná na kamenných deskách. „*Jedná se o směs všech druhů práva, náboženské a civilní regule, principy náboženství a etiky. Tyto jsou předneseny Mojžíšovi na Sinaji a představují základ úmluvy mezi*

---

¹⁷⁰ Sinajské zjevení Mojžíšovi, kdy Bůh odhalil nepsanou kategorii znalostí, a tudíž klíč k tajemství Tóry bylo podle rabínských učenců dlouhou dobu záležitostí ústní tradice. Kanonická Tóra byla tedy vytvořena editory až později, a to na základě sesbírání a spojení všemožných zdrojů s přispěním vlastních názorů na minulost izraelského smluvního vztahu ke svému Bohu. Překlad převzat z: JONES, Lindsay. *Encyklopedia of Religion*. Ed. 2nd. ed., Detroit: Macmillian Reference USA, 2005. 10735 pages.

¹⁷¹ Lze rozumět také jako zákon, právo, náboženské učení či Smlouva.

¹⁷² Nejde jen o běžné pokyny, které Mojžíš přijímal v dosavadním průběhu cesty, nýbrž o významný mezník v poměru Izraele k Bohu.

¹⁷³ *Vymeziš kolem lidu hranici a řekneš: „Střežte se vystoupit na horu nebo i dotknout se jejího okraje. Kdokoliv se hory dotkne, musí zemřít.“* (Ex 19:12).

¹⁷⁴ Jedná se o požadavky smlouvy shrnuté do „deseti slov“, čili Desatera. Z: Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 205.

¹⁷⁵ Jako celek lze Desatero nalézt nejen v Ex 20:2-17, ale také v Dt 5:6-21. Obě podání se v podstatě shodují. Desatero v Dt 5 se datuje do 7. st. př. K. a je jasné, že těchto deset přikázání bylo lidem sděleno bez přítomnosti Mojžíše.

*lidem a Bohem. Občanská práva zde obsažená jsou pokládána za obecně platná a běžně existující, ale soubor práv ve své současné podobě je prací exilního období*¹⁷⁶.

Podobně jako Bible sama, zdůrazňuje i Josephus zvláštní roli Desatera v rámci Tóry. Nápadný a ojedinělý je tento výrok: „*Není nám dovoleno vyslovit slova v doslovném znění, jejich smysl (dynamies) však sdělíme.*“ (Ant 3, 90). „O zákonech obecně zde platí, že „*tak jak mu je Bůh diktoval a jak ho učil, je Mojžíš zapsal a zanechal*“¹⁷⁷.

Zmínila jsem se rovněž o Smlouvě, řekněme Boží dohodě s mužem jménem Mojžíš. Lid žádá Mojžíše, aby jednal s Hospodinem jako jejich zástupce¹⁷⁸, čímž je udržováno jeho prostřednické postavení. Smlouva (hebrejsky *brit*) je jistá forma dohody. „*V antice existovala podobná situace mezi mocným pánem a slabými sousedy. Pán nabízel sousedům ochranu před nepřáteli a sousedé mu na oplátku poskytovaly všemožné služby, ať už se jednalo o loajalitu, daň nebo oběti*“¹⁷⁹. Sinajská smlouva je tímto druhem dohody, avšak je navíc vytvářena s vážností, svatě, v doprovodu modlitby a rituálu¹⁸⁰.

Bůh udává, kdo vyvede Izraelity z egyptského otroctví, kdo se poté postará o jejich potřeby v poušti (tedy kdo bude jejich ztělesněným strážným andělem) a po Izraelitech na oplátku vyžaduje dodržování deseti přikázání a obhajobu Boha. Daniel J. Elazar popisuje smlouvu jako pojivo mezi členy izraelského společenství. Elazar se dále snaží ukázat, jak princip smlouvy podtrhuje hlavní téma v bibli¹⁸¹.

Lid se zavazuje dodržovat Boží příkazy. Všichni odpovídali sborově, jako jedněmi ústy. Řekli: „*Budeme dělat všechno, o čem Hospodin mluvil.*“ (Ex 24:3). Příjemcem

---

¹⁷⁶ Překlad převzat z: *Encyklopedia Judaica* [CD-ROM].

¹⁷⁷ DOHMEN, Christoph, STEMBEREG, Günter. *Hermeneutika židovské Bible a Starého zákona*. Praha: Vyšehrad, 2007. 288 str. ISBN 978-80-7021-874-7. s. 44.

¹⁷⁸ Řekli Mojžíšovi: „*Mluv s námi ty a budeme poslouchat. Bůh ať s námi nemluví, abychom nezemřeli.*“ (Ex 20:19).

¹⁷⁹ Překlad převzat z: DOTTERWEICH, Kass. *Complete-A-Project Bible Search: Moses: God's Intimate Friend: Part Three of Three Parts*. *Catechist* [online]. Dayton: Mar 2005, vol. 38, is. 6; p. 26 (4 pages). ISSN 00087726.

¹⁸⁰ Viz Ex 24:4-8.

¹⁸¹ Jde o metaforu mezinárodní smlouvy mezi panovníkem a podřízenými. **Daniel J. Elazar** se tomuto tématu věnuje v knize: *Smlouva a občanský řád v biblickém Izraeli*. Zatímco mnoho badatelů se zaměřilo na myšlenku lidu Izraele jako kolektivní záležitost a smlouva se odkazovala na celý národ jako jisté nařízené spojení s Bohem, Elazar se zaměřuje na každého zvlášť. Podle něj je důležité, aby se na účastníky smlouvy pohlíželo jako na individuální členy občanského řádu. „*Bůh je králem, který je svázán pomocí smlouvy s každým Židem jednotlivě*“, tvrdí Elazar. Myšlenka na smlouvu může ve skutečnosti svědčit o hluboké revoluci. Překlad převzat z: BERMAN, Joshua. Boží dohoda s mužem. <http://www.azure.org.il/Authors.php?id=106>.

sinajského zjevení je Mojžíš sám. Společenství Mojžíše, Boha a starších Izraele je utvrzeno společným jídlem a pitím při obětním hodu, v němž zastupují ostatní lid.

Sedmého dne zvolal Hospodin na Mojžíše zprostřed oblaku. (Ex 24:16). Mojžíš vstoupil přímo doprostřed zmíněného oblaku. Poté vystoupil na horu a zůstal na ní čtyřicet dní a čtyřicet nocí, aby zapisoval veškerá slova vyřčená Hospodinovými ústy¹⁸². Korán se o tomto pobytu také zmiňuje: *A uzavřeli jsme úmluvu s Mojžíšem během třiceti nocí. K nimž jsme přidali dalších deset, takže doba setkání s Pánem jeho trvala čtyřicet nocí. A řekl předtím Mojžíš bratru svému Áronovi: „Zastupuj mne u lidu mého, dbej o nápravu a nenásleduj cestu těch, kdo šíří pohoršení!“* (súra 7:138). Příkazy vydané na Sinaji se mimo jiné týkaly i zhotovení kultických předmětů: schránky, obětního stolu a svícnu. Ovšem neopomenuty nezůstaly ani detaily o obydlí a nábytku pro obydlí. Blíže se zaměřím snad jen na schránku, tj. „archa úmluvy“.

Jde o skříňku, do níž mělo být vloženo „svědectví“, totiž kamenné desky s Desaterem. *„Podle pozdější tradice zde byla uložena také Áronova hůl a nádobka s manou“*¹⁸³. Jiný zdroj polemizuje s myšlenkou, že je tato „archa úmluvy“ vypůjčena od Egypta a později si ji i se svatostánkem vypůjčili beduíni¹⁸⁴. I další zdroj se vyslovuje ke schránce úmluvy¹⁸⁵, jenž *„byla umístěna do tabernákula (hechal) a svěřena do opatrování Áronovi, který se stal Mojžíšovým náměstkem“*¹⁸⁶.

Velmi podstatné je uvědomění si, že pokyny a příkazy, které Mojžíš přijal na hoře zjevení nejsou ani v nejmenším míněny jako něco prozatímního a přechodného, nýbrž jako trvalý řád pro všechny další izraelské generace. Mojžíš vystupoval jako důvěrný přítel Boha a byl rovněž mužem, milujícím své blízké. Chtěl si být jistý, že je sinajská smlouva v tomto novém národě pevně zakořeněna a povede lid k dobrotě. Dál si přál vědět s jistotou, že lid přesně rozpozná co Bohu vadí, a toho se budou varovat. Často

---

¹⁸² Viz Ex 24:18.

¹⁸³ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 159.

¹⁸⁴ Reliéf z doby římské, objevený ve zříceninách Palmíry, zobrazuje velblouda, nesoucího na zádech malý posvátný stan. Beduíni kmene *Rivalla*, jenž kočují v syrské poušti si s sebou vozili podivnou škatulku vyrobenou z paliček a pokrytou ptačími pírkami. Nazývali ji *markab* = Izmaelova archa. Z: KOSIDOWSKI, Z. *Co rozprávají proroci*, s. 155-156.

¹⁸⁵ *I pravil jim prorok jejich: „Věru znamením vlády jeho bude to, že přijde k vám schránka úmluvy, v níž je bezpečí od Pána vašeho a ostatky toho, co zanechala rodina Mojžíšova a rodina Áronova, a ponесou ji andělé. A bude to pro vás věru znamením, jste-li věřící!“* (súra 2:249). Bezpečí se arabsky řekne *sakína*, hebrejsky pak *šekína*. Poslední slovo je v nápadné paralele se slovem *šechina*, což znamená emanaci Boha, neboli jeho stálost mezi Izraelity.

¹⁸⁶ L-HASAN ABU; AL-MAS'ÚDÍ 'ALÍ. *Rýžoviště zlata a doly drahokamů*, s. 53.

vedle zdůrazňování důsledků, které pro lid plynou z nedodržování tohoto zákona, distribuuje obrovskou škálu Boží lásky. „V bohoslužebných úkonech jsou symbolicky zvěstovány úmysly věčného Boha, který si všechny a všechno posvěcuje ke své službě. Teprve Nový zákon obětí Ježíše Krista ruší platnost formálních bohoslovných ustanovení Starého zákona“¹⁸⁷.

Mojžíš byl očividně osobou věřící a spoustu lidí se s ním identifikuje. „Stejně jako on následoval boží příkazy i člověk může být schopen to zvládnout a navázat důvěrný vztah s Bohem“¹⁸⁸. Mojžíš i přes jistou míru zklamání a rozrušení na Boha spoléhá a opakovaně přijímá onu skutečnost, a sice, že skrze něj Bůh předkládá lidu informace. *Když přestal k Mojžíšovi na hoře Sinaji mluvit, dal mu dvě desky svědectví, byly to kamenné desky psané božím prstem.* (Ex 31:18).

5.1 Zlaté tele

Nestálost a nevěřičnost lidu jakoby nenabírala konce. Mojžíš, jak víme, mluvil s Bohem na Sinaji velmi dlouhou dobu. *Když lid viděl, že Mojžíš dlouho nesestupuje z hor, shromáždil se k Áronovi a naléhali na něho: „Vstaň a udělej nám boha, který by šel před námi. Vždyť nevíme, co se stalo s Mojžíšem, s tím mužem, který nás vyvedl z egyptské země.“* (Ex 32:1). Lid si tedy ze zoufalství zhotovuje symbol Boha, jenž jim zajišťuje Boží přítomnost, kterou předtím reprezentoval Mojžíš. Koránský text píše: *Po odchodu Mojžíšově pak lid jeho si vyrobil z ozdob svých tele, jehož tělo vydávalo bučení. Cožpak neviděli, že ono k nim nemluví ani je po správné cestě nevede? A učinili je modlou svou a stali se tak nespravedlivými.* (súra 7:148)¹⁸⁹.

Hospodin Mojžíše varuje a doporučuje mu navrátit se k lidu¹⁹⁰. Mojžíš samozřejmě cítil Boží hněv. I přesto se za lid přimlouvá. Je ochoten obětovat se za svůj lid, i když je právě tím, kdo lidem neustále opakuje povinnost poslušnosti vůči smlouvě. „Nevěří

---

¹⁸⁷ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 168.

¹⁸⁸ Překlad převzat z: DOTTERWEICH, Kass. [Complete-A-Project Bible Search: Moses: God's Intimate Friend: Part Three of Three Parts](#). *Catechist* [online]. Dayton: Mar 2005, vol. 38, is. 6; p. 26 (4 pages). ISSN 00087726.

¹⁸⁹ Viz také súra 2:86.

¹⁹⁰ *I promluvil Hospodin k Mojžíšovi: „Sestup dolů. Tvůj lid, který si vyvedl z egyptské země, se vrhá do zkázy.“* (Ex 32:7).

svému lidu, ale věří slovu, které Bůh pronesl ve prospěch tohoto lidu. Bere Boží milosrdenství vážněji než zlo lidí¹⁹¹.

Z tradice vyplývá, že z hory sestupuje s již napsanými kamennými deskami, které ovšem zničí. Hovoří o tom biblický text stejně jako koránský. *Když se Mojžíš přiblížil k táboru a uviděl býčka a křepčení, vzplanul hněvem, odhodil desky z rukou a pod horou je roztříštil.* (Ex 32:19). Mojžíšův hněv se obrátil na Árona, což popisuje i jistá súra: *Když se pak Mojžíš vrátil k lidu svému, rozhněván i zarmoucen, zvolal: „Jak hnusné je to, co jste provedli, když jsem odešel! Což chcete uspíšit příchod rozkazu Pána svého?“ A mrštil deskami o zem, a chytiv hlavu bratra svého, přitáhl jej k sobě. I zvolal Áron: „Synu mé matky! Lidé mne utlačovali a div mne nezabili. Nečiň mi nic, nad čím by se radovali nepřátelé moji, a nesměšuj mne s lidem nespravedlivým!“* (súra 7:149).

Bylo patrné, že úplné smíření záleželo na svobodném rozhodnutí Boha. Za povšimnutí stojí rozdíl, vyvěrající z následujících veršů: prosba za odpuštění v biblickém podání je prostřednictvím Mojžíše adresovaná lidu a potrestání bere Mojžíš na svou osobu¹⁹². Naproti tomu koránský text se k onomu příběhu staví nepatrně rozdílně. Zde žádá o odpuštění pro sebe a pro svého bratra Árona a vinný lid ani nezmiňuje. Jejich chybu pokládá za své vůdcovské pochybení¹⁹³.

5.1.1 Atribut Boží přítomnosti

Bible dále píše: Lid činí pokání. Mojžíš hovoří s Hospodinem u stanu setkávání¹⁹⁴. Tento stan setkávání zhotovil Mojžíš za táborem. *A Hospodin mluvil s Mojžíšem tváří v tvář, jako když někdo mluví se svým přítelem.* (Ex 33:11). Dále se však píše, že spatřil pouze jeho záda. Je patrné, že běh dialogu mezi Hospodinem a Mojžíšem nepostrádá notnou dávkou dramatičnosti. Oba konverzující mluví takovým stylem, jenž napovídá, že nemají jasno. „Komentátoři si všimli i nápadného rysu vytrvalosti a trpělivosti

---

¹⁹¹ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 192.

¹⁹² „Můžeš jim ten hřích ještě odpustit? Ne-li, vymaž mě ze své knihy, kterou píšeš!“ (Ex 32:32).

¹⁹³ *I řekl Mojžíš: „Pane můj, odpusť mně i bratru mému a uveď nás do milosrdenství Svého – vždyť Tys neslitovnější ze slitovníků!“* (súra 7:150).

¹⁹⁴ Stan setkávání je věštecká svatyně, umístěná mimo tábor. Mojžíš je popisován jako ten, který mluví s Hospodinem „tváří v tvář“ zatímco Jozue přebývá ve stanu setkávání jako jeho asistent. Stan setkávání je důležitý pro výklad maskování Mojžíše. Když se k němu dostavil Hospodin, sundal si svůj závoj a hovořil s ním. Tím je podpořena jeho kultická funkce.

setrvání v rozhovoru. Struktura Ex 33:12-17 budí dojem, jenž ukazuje na oba hovořící jako na dvě osoby, které si nerozumějí¹⁹⁵.

Mojžíš je zmatený. Není si jist tím, kdo ho má doprovázet. Víme, že v Ex 33:2 Hospodin mluví o *poslovi, jenž s ním půjde sám, umístěn ve středu*¹⁹⁶. Za průlomový považují Mojžíšův boj o boží blízkost. Hospodin chtěl na Mojžíšovy prosby lid ušetřit, a proto se mu nechce přiblížit. Mojžíš se odváží tuto Boží ohleduplnost nepřijmout. „Mojžíš mu řekl: „Kdyby s námi neměla být tvá přítomnost, pak nás odtud nevyváděj!“ (Ex 33:15). Kouzlo konverzace leží v Mojžíšově pokusu kontrolovat ji. Zdání je potom takové, které se dá přirovnat k rozhovoru dvou přátel, tedy lidí na stejné úrovni¹⁹⁷.

Pokračování dialogu v Ex 33:18-23 je následující : vypadá to tak, že Mojžíš povede lid i bez Hospodinova slibu. Přidává však jiné prosby. *I řekl: „Dovol mi spatřit tvou slávu!“* (Ex 33:18). Je možné si povšimnout jisté necitlivosti v odpovědi Hospodina. Slovo „sláva“¹⁹⁸ Hospodin zcela ignoruje a vybírá si slova jako „dobrota“, „krása“ a „tvář“. Hospodin významně přesune důraz od Mojžíšova „vidění slávy“ k „vyhlášení jména“. Ale když nastane zjevení Boha je „sláva“ ignorována a celý důraz je posunut na vyhlášení jména. Opět v tom lze spatřit odloženou prosbu – Hospodin si evidentně vybírá prostor i čas k odpovědím na nevyslyšené prosby. Neschopnost včas reagovat na dotazy a prosby opět dokládá přátelský vztah mezi Mojžíšem a Hospodinem a dopomáhá k tomu, aby byl příběh napínavější.

Mojžíš, jak jsem již předesílala, toužil vidět Boží slávu. Usiluje o odstranění poslední hranice styku s Bohem. „*Tam směřuje každá modlitba, ale plná sláva zůstává člověku utajena a nedostupná, neboť i její odlesk je nesnesitelný. Mezi Boží slávou a nehodností člověka je taková propast, že by jedinec musel zemřít, kdyby spatřil Boha nebo jej jen slyšel*“¹⁹⁹. Když i serafové si před Hospodinem halí tvář, zdálo by se, že Mojžíšově

---

¹⁹⁵ Překlad převzat z: IRWIN, William H. The course of the dialogue between Moses and Yhwh in Exodus 33:12-17. *The Catholic Biblical Quarterly* [online]. Washington: Oct 1997, vol. 59, is. 4; p. 629 (8 pages). ISSN 00087912.

¹⁹⁶ *Pošlu před tebou svého posla a vypudím Kenaance, Emorejce, Chetejce, Perisejce, Chivejce i Jebúsejce*. (Ex 33:2).

¹⁹⁷ V dialogu se skrývají dva proudy, které klesají a stoupají, což budí dojem nedorozumění. Každý proud má zahrnutí: odlišuje verše 1, 12a, 14, 15 mezi verši 1ěb, 13, 16 a 17. Mojžíšovo odhodlané sledování účelů v bližší Abrahámově intervencí, týkající se Sodomy a Gomory. Překlad převzat z: IRWIN, William H. The course of the dialogue between Moses and Yhwh in Exodus 33:12-17. *The Catholic Biblical Quarterly* [online]. Washington: Oct 1997, vol. 59, is. 4; p. 629 (8 pages). ISSN 00087912.

¹⁹⁸ O slávě se zmiňuje až ve verši 22.

¹⁹⁹ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 197.

touze chybí pravá duchovnost a pochopení pro Boží transcendenci. Je to však „vášeň víry, která se chce dostat za znamení a poznávat předmětné“²⁰⁰.

Hospodin se však Mojžíšovi zjeví také tím, že sám povolá své nevyslovitelné jméno „Hospodin“²⁰¹. Boží blízkost nejenže legitimuje Mojžíšovu autoritu, nýbrž také chrání lid.

Mojžíš znovu vstupuje na Boží horu, kde se mu dostává privilegovaného práva spatřit Hospodina, jenž se mu zjevuje. Hospodin řekl Mojžíšovi: „Vytesej si dvě kamenné desky jako ty první, já na ty desky napíšu slova, která byla na prvních deskách, jež si roztráčil.“ (Ex 34:1). Důležitým aspektem, který provází celou tuto napjatou a pro Izrael klíčovou scénu, je vážnost, s níž promlouvá Mojžíš s Hospodinem²⁰².

5.1.2 Maskování (zářící obličej a závoj)

Následně proběhne rekapitulování příkazů, avšak zajímavěji se jeví moment, v němž sestupuje Mojžíš z hory s již napsanými deskami svědectví, tedy se znovu obdrženou smlouvou. Přiblížme si situaci. Biblický text píše: *Mojžíš nevěděl, že mu po rozhovoru s Hospodinem září kůže na tváři.* (Ex 34:29b). Dá se předpokládat, že tato soukromá theofanie byla natolik intenzivní, že Mojžíše změnila, což mělo za následek změnu barvy jeho obličeje. Jeho tvář tedy vyzařovala „odlesk Boha“. Koránský text píše: *A když přišel Mojžíš na schůzku Námi stanovenou a když s ním promluvil Pán jeho, zvolal: „Pane můj, ukaž se mi, abych Tě mohl spatřit!“ I odpověděl: „Nikdy mě nespatříš, ale pohled’ k této hoře: jestliže zůstane nehybná na místě svém, tedy Mne uvidíš!“ A když pak se Pán jeho zjevil na hoře, obrátil ji v prach a Mojžíš klesl jako bleskem zasažen. A když se vzpamatoval, zvolal: „Sláva Tobě, kajícně jsem se k Tobě obrátil a nyní jsem první z věřících!“ (súra 7:139).*

Změna barvy tváře, doslova její ozáření, měla v lidu podnítit strach, vážnost a úctu. Při prvním pokusu přednést lidem Hospodinovy direktivy se totiž ukázalo jak nestálý a nevěřící lid je. Druhý pokus (a zároveň finální) si zřejmě chtěl Hospodin „pojistit“, a tak mění Mojžíšův vzhled, aby se konečně stal pro lid kvazi božskou figurou. Mluvil-

---

²⁰⁰ Tamtéž, str. 199.

²⁰¹ *Hospodin odpověděl: „Všechna má dobrota přejde před tebou a vysloví před tebou jméno Hospodin.“ (Ex 33:19).*

²⁰² *Mojžíš rychle padl na kolena tváří k zemi, klaněl se a řekl: „Jestliže jsem, Panovníku, nalezl u tebe milost, putuj prosím, Panovníku, uprostřed nás. Je to lid tvrdošíjný, promiň nám však vinu a hřích a přijmi nás jako dědictví.“ (Ex 34:8-9).*

li k lidem, jeho tvář zakrýval závoj, který odkládal vždy, když se chystal hovořit s Hospodinem. „*Nosí-li Mojžíš na své tváři závoj, je tichým prorokem. Odpočívá. Závoj zmírňuje osobní strach. Když nosí závoj, není poblíž žádné proroctví, žádné Boží zjevení*“²⁰³.

Stav proroka odráží stav smlouvy. Utajování reflektuje majestát theofanie a napětí mezi odhalením a utajováním ve starověkém izraelském náboženství. Mojžíš se maskováním své tváře snažil ubránit Izraelity před jejich strachem o jeho „zdeformovanou, tj. svítící“ tvář²⁰⁴. Jeden z pramenů se k náhlé změně Mojžíšova zjevu staví takto: „*Jedná se o další z egyptských vlivů. Mojžíš v biblickém vyprávění, to je pomazaný prorok ozářený jasem božského tajemství*“²⁰⁵. Zahalenost tváře názorně vyzvedává prostřednický úřad Mojžíše. „*Snad to jsou stopy kultického obyčeje z dávných dob, kdy kněží nosili masku, v níž předstupovali před lid*“²⁰⁶.

Jasně je, že zářící pokožka i závoj patří k atributům židovské autority. Hugo Grossmann se snažil nalézt smysl příběhu tím, že interpretoval závoj jako masku podobnou reprezentativní funkci masek v primitivním náboženství²⁰⁷.

Pojmy jako „zářící pokožka“ a „závoj“ mohou způsobovat překladatelům řadu nejasností. Preferovanější je spíše užívání výrazu „světelný paprsek“ než-li „ražení paroží“ (které je občas zmiňováno).

Podívejme se na problém maskování z jiné stránky. Lidé si opatřují masky, když kupříkladu postrádají tvář. Díky masce jsou skryti. Mojžíš si díky ní mohl chránit obličej před nepříznivými vlivy, před poničením (vezme-li v úvahu fakt, že z hory sestupoval zasněně). R. Grimes definoval masku jako „*způsob obličejové stylizace*

---

²⁰³ Překlad převzat z: IRWIN, William H. *The course of the dialogue between Moses and Yhwh in Exodus 33:12-17. The Catholic Biblical Quarterly* [online]. Washington: Oct 1997, vol. 59, is. 4; p. 629 (8 pages). ISSN 00087912.

²⁰⁴ *Áron a všichni Izraelci uviděli, jak Mojžíšovi září kůže na tváři, báli se k němu přistoupit. (Ex 34:30).*

²⁰⁵ KOSIDOWSKI, Z. *Čo rozprávajú proroci*, s. 155.

²⁰⁶ Svérázným způsobem tuto perikopu používá apoštol Pavel, když chce ukázat na odkrytost Božího zjevení v Kristu, který otevírá smysl Písem. Zastřený zůstane jejich smysl těm, kdo Krista odmítli. Ti však, kdo se s Kristem setkali, jsou jeho setkáním proměňováni k nové slávě. Z: Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem*, s. 205.

²⁰⁷ **Hugo Grossmann** učinil důležitý krok ve výkladu – srovnal zářící pokožku Mojžíše a jeho závoj s jinými maskami v primitivních kulturách. Takové masky sloužili k reprezentaci v kultovních funkcích. Na tomto základě navrhl, že Mojžíš nosí masku v roli kněze. Tím představoval božstvo, když přijímal kněžské věštce. Kritika **Grossmannovy** hypotézy však tkví ve smíšení závoje a masky v jedno. Rituální masky, podle tohoto argumentu, neposkytují žádný pohled do významu příběhu. Překlad převzat z: DOZEMAN, Thomas B. *Masking Moses and mosaic authority in Torah. Journal of Biblical Literature* [online]. Atlanta: Spring 2000, vol. 119, is. 1; p. 21 (25 pages). ISSN 00219231.

ve smyslu změny identity“²⁰⁸. Lze tedy označit zářící pokožku maskou splývání, zatímco závoj spíše maskou utajení. V prvním případě jde o napadnutí nositele nadpřirozenou mocí a výslednou reprezentaci nadpřirozena. Druhý případ je také jasný: Mojžíš se stává autoritou, někým, kdo se odlišuje, a tedy odděleným od každodenní kultury. Maskování Mojžíše demonstruje jeho „začlenění“ do božské síly. Účelem maskování je prosazení židovské autority. „Mojžíš se stává zdrojem úcty, překračuje úroveň obyčejného proroka“²⁰⁹. Dvojitá maskování jej sice svým způsobem zbavilo osobní identity²¹⁰, ale jelikož je díky němu „zprostředkovatelem“ božích plánů, stal se vzorem. „V předkněžské historii se k problému maskování staví jako ke ztrátě Mojžíšova ega. Ztrácí své charisma. Do popředí vstupuje naplno Hospodin, hrdina v životě Mojžíše“²¹¹.

5.2 Zakladatel izraelského náboženství

Mnoho učenců věří, že Mojžíš je zakladatelem náboženství Izraele. Přinejmenším ve formě uctívání Hospodina a nakonec ve formě monotheismu. Ovšem existují i tací, kteří v sinajské smlouvě spatřují „Mojžíšův úspěch při vytvoření jedinečného politického náboženství soustředěného na boží závazek a vznik nového společenského řádu“²¹².

Hospodinovy příkazy, udělené skrze Mojžíše, se nevztahovaly pouze na Izraelce, ale také na cizince. Za každý úmyslný přestupek hrozil trest vymýcení. Celý soubor příkazů Tóry, ať už byly vydány kdykoli, je tedy sankcionován stejně. „Anonymní vykladač, který jasně odlišuje své mínění od slova Božího a Mojžíšova, se očividně považuje za oprávněného vykládat svůj text autoritativním a radikalizujícím způsobem; poznámkou „pro další pokolení“ neuzavírá zjevování Božích příkazů jen na dobu pobytu na Sinaji, ale počítá s kontinuálním zjevováním Boží vůle“²¹³. Interpretace a rozvinutí Tóry v Dt se už od první věty prezentuje jako Mojžíšova řeč k Izraeli. Chce být tudíž i legitimním výkladem toho, co snad dříve bylo formulováno jinak.

---

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Překlad převzat z: IRWIN, William H. The course of the dialogue between Moses and Yhwh in Exodus 33:12-17. The Catholic Biblical Quarterly [online]. Washington: Oct 1997, vol. 59, is. 4; p. 629 (8 pages). ISSN 00087912.

²¹⁰ Uvědomme si, že za závojem mluví Bůh, ne Mojžíš – ten je pouze tím, kdo propůjčuje v dané situaci svůj hlas.

²¹¹ Překlad převzat z: IRWIN, William H. cit. dílo.

²¹² Překlad převzat z: *Encyklopedia Judaica*. [CD-ROM].

²¹³ DOHMEN. Christoph, STEMBEREG. Günter. Cit. dílo. s. 34.

Islámská tradice Mojžíše vyzdvihuje jako toho, komu bylo sesláno Písmo. Ačkoli je označován jako „prorok neučený“, důvěryhodnost v otázce jeho existence a zprostředkování Písma je více než velká²¹⁴. Korán hovoří o vyvolenosti Mojžíše Bohem. I pravil Pán: „*Mojžíši, vyvolil jsem tě pro slovo Své mezi lidmi všemi. Vezmi to, co ti dávám, a buď jedním z vděčných.*“ (súra 7:141).

Dar Písma je evidentně velkou zásluhou Mojžíše, a v Koránu tudíž jednou z nejčastěji připomínaných pasáží, týkajících se tohoto proroka²¹⁵. Muhammad nebyl přítomen u momentu darování Písma, nýbrž mu byla všechna pravidla vnuknuta Bohem později. Tento fakt ještě více zakotvuje privilegované postavení Mojžíše v islámském náboženství. I kamenné desky jsou zde nazvány „*svitky Mojžíše*“²¹⁶.

Vztahy mezi Izraelity a Mojžíšem nelze definovat slovem výrazem „idylické“. Mojžíš lidem diktoval podmínky žití, které si přál Hospodin. „*Mojžíšova slova jsou agendární formulí a slavnostní proklamací Hospodinova majestátu*“²¹⁷.

Každý odklon trestal Mojžíš neobyčejným fanatismem a přísností – to muselo na srdcích Izraelců zanechat hlubokou jizvu. Nelze popřít, že byl Mojžíš v očích svých současníků despotou, ale následující pokolení si víc a víc uvědomovalo jeho ohromné zásluhy a izraelský národ i jeho genialitu.

„*Mojžíšovo náboženství bylo svého druhu synkretismem, v němž splynula starodávná hebrejská víra z doby patriarchů a obřady i náboženské představy Egypťanů. Lze zde spatřovat i vlivy mezopotámské a kananejské. To vše tvořilo základ etického monotheismu židovských proroků*“²¹⁸.

Mojžíš nebyl prvním příjemcem zjevení. Už Jákob viděl ve snu nadcházející dějiny napsané na sedmi deskách a po procitnutí je sám zapsal. „Několikeré zmínky o nebeských deskách, jejich opisu pořízeném Jákobem a o verzi diktované andělem

---

²¹⁴ *A potom jsme dali Mojžíšovi Písmo jako dovršení dobrodiní pro toho, jenž koná dobré, a jako srozumitelné vysvětlení věcí všech i jako vedení a milosrdenství doufající, že snad lidé uvěří v setkání s Pánem svým.* (súra 6:155).

²¹⁵ *A dali jsme věru Mojžíšovi Písmo a spásné rozlišení – snad jím budete správně vedeni.* (súra 2:50). Viz také následující súry: 6:153; 11:112; 17:2; 21:49; 23:51; 28:43; 40:56; 41:45; 46:29.

²¹⁶ *Či mu nebylo sděleno, co obsahují svitky Mojžíše.* (súra 53:37).

²¹⁷ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Numeri a Deuteronomium: Starý zákon: překlad s výkladem*, Praha: Kalich, 1974. s. 66-67.

²¹⁸ KOSIDOWSKI, Z. cit. dílo. s. 157.

Mojžíšovi mohly podtrhnout zachování přesného znění zjeveného textu, kdyby proti tomu nehovořilo relativně svobodné zacházení s biblickým textem²¹⁹.

Mojžíš je váženým zákonodárcem a jediným, jehož zákony přetrvaly a v průběhu dějin se v ničem nezměnily. Slova Boží byla zvěstována zčásti samotným Bohem skrze božského proroka, zčásti jako vůle Boží formou otázky a odpovědi a částečně také vyslovena samotným Mojžíšem ve stavu vnitřního zanícení a vytržení. Tento prorok, „opanován“ Božím duchem předpověděl budoucnost každého kmene, a tudíž k jeho prorockému daru patřilo i znění budoucnosti. Proto „*mohou být závěrečné pasáže a verše Tóry považovány za dílo Mojžíšovo*“²²⁰. V případě Písma lze hovořit o verbální inspiraci, podle níž Mojžíš přijal Bohem diktovaná slova.

Izrael se stává výjimečným lidem právě díky všemu, co pro ně Mojžíš učinil. „*Nikdo se nemohl a nemůže vylouvat, že boží vůli nezná. Má možnost poznat ji ze svědectví Mojžíše a proroků*“²²¹.

Na úplný závěr Mojžíš svolává všechen lid a připomíná jim spasitelské Boží skutky, divy a znamení v Egyptě, při putování pouští, při porážce dvou králů a při rozdělení jejich země. Varuje před všetečným pátráním po tajemstvích, jež si Bůh ponechal ve své radě, zvláště po tajemstvích budoucnosti. Naproti tomu vyzývá k úzkostlivému dodržování všeho, co Bůh ze své vůle v zákoně odhalil²²².

---

²¹⁹ Představě nadiktovaného zákona odpovídá i další výrok: „*Všechno je zapsáno tak, jak nám to zanechal, nepřidali jsme žádné ozdoby, nic, co by nám nezanechal Mojžíš.*“ Pak ovšem následuje svérázné upřesnění: „*Novou podobu jsme ovšem dali tematickému pořádku (taxai). To, co zapsal, nám totiž zanechal rozptýlené (sporaden), právě tak, jak se od Boha dozvěděl, že každé věci něco.*“ Podle tohoto tvrzení Mojžíš obdržel Tóru ve více okamžicích a ne najednou a při zápisu se držel tohoto chronologického pořádku. **Josephus** nevidí nic špatného na „vylepšujícím“ zásahu, který vytváří tematické uspořádání. Při několikeré zmínce o diktování zákona je nápadné, že **Josephus** na druhé straně velebí kvality Mojžíše coby zákonodárce, který vychází z vlastního úsudku, což přece jen nezapadá do role pouhého příjemce diktátu. „*Téměř všechno závisí na moudrosti našeho zákonodárce Mojžíše*“, který poznal, že před jakýmkoliv vydáváním zákonů, platných pro ostatní, je třeba probádat přirozenost Boha a tavbu světa. Skutečnost, že Tóru aplikoval nejprve na stvoření, namísto aby hned začal se zákony, se tedy odvíjí od Mojžíšova důvtipu a nikoli od Božího návodu. Otázkou zůstává, proč potom Mojžíš nedal dílu takovou strukturu, jskou by nebylo potřeba znovu uspořádávat. Ačkoli **Josephus** uznává Boží zjevení, je pro něj Bible přeci jen lidským textem, který může a musí svobodně překládat do řečtiny a rozvíjet dále v jeho intencích. Mojžíš probádal Boží přirozenost...a uchránil slova o něm před nepřístojnou mytologií, rozšířenou u jiných. Z: DOHMEN. Christoph, STEMBEREG. Günter. Cit. dílo. s. 44-45.

²²⁰ DOHMEN. Christoph, STEMBEREG. Günter. Cit. dílo. s. 89.

²²¹ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. *Numeri a Deuteronomium: Starý zákon: překlad s výkladem*, Praha: Kalich, 1974. s. 310.

²²² *Skryté věci patří Hospodinu, našemu Bohu, zjevné však patří navěky nám a našim synům, abychom dodržovali všechna slova tohoto zákona.* (Dt 29:28).

Mojžíš se stal „průvodcem osobního růstu každého židovského věřícího“²²³ a člověkem, jenž se tolik zasloužil o uctívání Boha²²⁴. Islámská tradice přikládá Mojžíšovu Leviticu, tj. souboru tělesné, morální a rituální čistotě, velkou vážnost. „*Muhammad tuto čistotu podle hodnověrného hadíthu označoval za polovinu víry*“²²⁵.

5.3 Smrt Mojžíše

První zmínku o smrti Mojžíše lze hledat v Nu 27. „*Vystup na toto pohoří Abárím*²²⁶ a pohlédni na zemi, kterou jsem dal Izraelcům.“ (Nu 27:12). Putující Izrael stojí již před pomezím zaslíbené země, v moábském kraji. Podle Hospodinova rozhodnutí dospěl tím Mojžíš ke konci své pouti. Hospodin mu zjevuje, že se pro svou vinu nedostane přes Jordán do zaslíbené země. „*Ani největší Hospodinův služebník není bez poklesku, dokonalost i spolehlivost jsou pouze v Synu, který uvádí do země pravého odpočinutí*“²²⁷.

Před smrtí ještě stihl uskutečnit všeobecné sčítání lidu a dozvěděl se, že izraelský národ má „601 730“²²⁸ příslušníků“.

Mojžíš se sklání před Pánem, který dává o odnímá život, a prosí jej, aby neopustil svůj lid, ale dal po jeho smrti Izraeli vůdce. Vzkládáním ruky přenáší na Jozueho moc, která byla svěřena jemu, čímž se právě Jozue stává přímým pokračovatelem Mojžíšovým. Není třeba se obávat ztráty autority. Ta, se vším, co skrze Mojžíše Hospodin Izraeli provždy přikázal, zůstane i nadále neotřesená a platná. „Pro něj i pro lid je posilou vědomí, že Boží dílo bude pokračovat, že nestojí a nepadá s člověkem“²²⁹.

Ačkoli se trest Hospodina pro Mojžíše zdá být příliš tvrdý, nelze ho zpochybňovat. Mojžíšovi byl nadobro uzavřen vstup do Boží zahrady a blaženého života. Mojžíš tedy předem věděl, že se nedožije šťastného překročení hranic Kenaanu. Smířil

---

²²³ Více informací o psychologickém rozboru Mojžíšova vlivu v: COHEN, George. Moses--the Prince, the Prophet: His Life, Legend & Message for Our Lives. *The Booklist* [online]. Chicago: Dec 15, 1998, vol. 95, is. 8; p. 709 (1 page). ISSN 00067385.

²²⁴ Ideu nově předloženého monotheismu lze jasně spatřit v následující koránské sůře: „*Vaším božstvem je jedině Bůh – a není božstva kromě Něho – a On všechny věci svým vědáním objímá!*“ (súra 20:98).

²²⁵ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*, s. 93.

²²⁶ Hora na druhém břehu Jordánu.

²²⁷ Mojžíš tak ukazuje na dokonalost vůdce, Mojžíš a Áron se provinili nevěrou v Boží slib i v Boží moc opatřit lidu, co v nouzi potřebuje. Lidsky by byla pochopitelná omrzlost a malomyslnost vůdce, napadeného stálým reptáním. Zde však jde o přímé vzepření řeči Hospodinovy, což je nevěra. Z: Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. Cit. díl. s. 147.

²²⁸ Údaj převzat z: KOSIDOWSKI, Z. *Co rozprávají proroci*, s. 139.

²²⁹ Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. Cit. dílo. s. 148.

se s nedosáhnutím hlavního cíle jeho života. Měl sto dvacet let, a přesto si zachoval svěžest těla i ducha²³⁰. „Ani na Mojžíši, ani na Áronovi, který zemřel sedm měsíců před Mojžíšem, se nijak neprojevovaly známky stáří a jejich mladistvé vzezření se nijak nezměnilo“²³¹.

Kde však hledat jeho hrob? Biblický text píše: *Pochoval ho v údolí, v moábské zemi, naproti Bét-peóru.* (Dt 34:6). Nikdo však dodnes jeho hrob nenalezl. Jeho sklon je, stejně jako ostatní aspekty jeho života, zahalen věčným tajemstvím. Toto tajemství je však pro židovský národ tajemstvím s velkou vahou, kterému věří, a které si jen málo z nich nechá vyvrátit. Podle jedné židovské pověsti zemřel „*při ústech Hospodinových, to je při Hospodinově polibku, tedy v láskyplném náručí Božím*“²³².

---

²³⁰ Mojžíš šel a vyhlásil celému Izraeli tato slova: Řekl jim: „Je mi dnes 120 let, nemohu vycházet ani vycházet, a Hospodin mi řekl: „Nepřejdeš tento Jordán.“ (Dt 31:1-2).

²³¹ L-HASAN ABU; AL-MAS'ÚDÍ 'ALÍ. *Rýžoviště zlata a doly drahokamů*, s. 53.

²³² Pseudoepigrafická kniha *Nanebevzetí Mojžíšovo*, z níž se zachovaly jen zlomky, vyprávěla pravděpodobně o zápasu archanděla Míkaela s ďáblem o tělo Mojžíšovo. Po skončení zápasu odnesli andělé Mojžíšovo tělo do nebe. Z: Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické. Cit. dílo. s. 335.

6 OHLASY MOJŽÍŠE V MODERNÍ LITERATUŘE A UMĚNÍ

Mojžíš se stal častým námětem pro židovské i nežidovské autory. Není se čemu divit, vždyť jde o jednu z nejvýznamnějších postav biblického prorocství. Představit Mojžíše jako „hrdinu“ se dařilo romanopiscům, učenci se však snažili pojmout tuto postavu z objektivního hlediska, čímž se snadněji vyvarovali přílišnému entuziasmu²³³.

Z děl nám nabízených a dostupných ovšem jasně vyplývá, že Mojžíš je pozitivní postavou. Ba co víc – byl a je pro věřící jedince jedním z nezapomenutelných patronů. Analýza představ o Mojžíši produkuje bohaté spektrum pohledů na židovský kulturní život. Nelze porozumět složitosti ideologických pozic v současném Izraeli bez zvážení tendencí odražených v jednotlivých dílech. Pro nastínění jsem zvolila následující tři spisovatele: *Naftali Hertz Weisel*, *Nachman z Braslavy* a *Achad Haam*.

6.1 Pohled na jednotlivá díla věnující se tématu „Mojžíš“

Naftali Hertz Weisel (1725-1805; známý též jako Wessely) byl puntičkářsky zbožný muž, jenž věnoval mnoho úsilí biblickému výkladu. Jeho epická báseň věnovaná Mojžíši je vůbec první pokus zobrazit tohoto proroka v poetické formě. „*Mojžíš je zde vyobrazen jako neskonalý hrdina exodu, zatímco faraón plní roli nepřítele, který pronásleduje Židy*“²³⁴. Osoba Mojžíše pro něj byla očividně důležitá. Jak si jinak vysvětlit fakt, že jej popisuje jako spolehlivého prostředníka mezi Bohem a lidem. „*Mojžíš je pro Weiseleho projekcí správně informovaného Žida, vyučuje osoby způsobům Božího práva a co hlavně: poznal pravou moudrost*“²³⁵.

---

²³³ Mezi moderní romány, zabývající se prorokem Mojžíšem, lze zařadit nespočet děl. Podívejme se alespoň na některá z nich. **J. H. Ingraham**: *Pilíř ohně* (1859); **Lynne Reid**: *Banks's Moses in Egypt* (1998) – obě tyto knižní publikace představují Mojžíše jako legendárního, osamělého, idealistického patrona romantických hrdinů. Ve vážnosti však mají i jeho roli osvoboditele. **Lincoln Steffens**: *Moses in Red* (1926) – Mojžíš je zde netradičně prezentován jako revoluční diktátor. **Zora Neale Hurston**: *Moses, Man of the mountain* (1939) – velmi nezvyklé popsání Mojžíše jako muže, jenž nosí smůlu. **Thomas Mann**: *Josef a bratři jeho* (1943) – parodie na Mojžíše, zakladatele civilizované etiky, jako muže, který je často krutý a nepředvídatelný. Mezi ty, kteří se pokoušeli o objektivnější historickou analýzu Mojžíše patří například **Martin Buber**, **J. Wellhauser** či **Martin North**. Více informací k této problematice lze hledat v: CARR, David M. *Rewriting Moses: The Narrative Eclipse of the Text*. *The Catholic Biblical Quarterly*. [online]. Washington: Jul 2006. Vol. 68, Iss. 3; p. 505 (3 pages). ISSN 00087912.

²³⁴ Překlad převzat z: BAND, Arnold J. *The Moses complex in modern Jewish literature*. *Judaism* [online]. New York: Summer 2002, vol. 51, is. 3; p. 302 (13 pages). ISSN 00225762.

²³⁵ Tamtéž.

Nachman z Braslavy²³⁶ (1772-1810; někdy uváděn jako Nachman of Breslov) patřil k chasidským Židům. Během svého života nebyl úspěšný tolik, jako po své smrti. Jeho následovníci sbírali a šířili jeho příběhy a kázání. Zdůrazňoval „*nutnost hluboké víry, každodenní kontempace a hovoru s Bohem o samotě, význam radosti (simcha) jako jedinečného stavu lidské duše a potřebu každodenní obnovy člověka, který tím překonává vzpomínky na minulá utrpení a může se plně soustředit na službu Bohu*“²³⁷. Jeho Mojžíš není Weiselovým Mojžíšem (učitelem, který vede lid z temnoty), nýbrž prorokem, mystikem a ztělesněním potřeb všech Židů. Zdá se tedy, že jej pojímá jako postavu nabitou neskutečnou energií. Nachman z Braslavy totiž trval na tom, že je „*inkarnací Mojžíše*“²³⁸.

Achad Haam²³⁹ (1856-1927; někdy uváděn jako Achad Ha-Am) se dá označovat za zakladatele kulturního sionismu. Podle něj měla většina Židů i nadále žít v diaspoře a „*podporu pro zachování své identity a jednoty čerpat z hodnot vytvářených Židy usazenými v Palestině, která se tak měla stát duchovním židovským centrem*“²⁴⁰.

Uvědomil si, že zbožnost a modlitby nestačí k vyřešení strašných politických a ekonomických problémů. V jeho esejích spekulovat o tom, jestli současní židovští lidé jsou schopni předem smluvené politické akce, zvláště plánované migrace do Palestiny. „*Všiml si analogie mezi potřebou Izraelitů, kteří strávili čtyřicet let v poušti pod Mojžíšovým vedením a tvrdil, že stejně dlouhé období je potřebné pro duchovní přípravu moderního sionisty*“²⁴¹. Vůdce pochopitelně určil sám sebe, jelikož lidé podle něj potřebují moderního Mojžíše pro vyvedení z otroctví²⁴². Achad Haam se tedy identifikoval s Mojžíšem a rozhodně se tím netajil.

---

²³⁶ Vlastním jménem **Nachman ben Simcha**.

²³⁷ BOČEK, P., HORYNA, B., KEJŘ, J., et al. *Judaismus, křesťanství, islám*. Pavlincová, H., Horyna, B. 2. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. 656 s. ISBN 80-7182-165-9. s. 156.

²³⁸ Cítil se být cadikem v aspektu Mojžíše. Mnoho jeho přívrženců dodnes navštěvuje jeho hrob a věří, že z jeho hrobu vyzařuje nejen jeho síla, nýbrž i síla Mojžíše. Překlad převzat z: BAND, Arnold J. cit. dílo.

²³⁹ Vlastním jménem **Ascher Hirsch Ginzberg**.

²⁴⁰ BOČEK, P., HORYNA, B., KEJŘ, J., et al. Cit. dílo. s. 41.

²⁴¹ BAND, Arnold J. cit. dílo.

²⁴² Jeho nejjasnější zobrazení sebe jako Mojžíše lze nalézt v jeho esejí *Moses* (1904). Toto dílo vyvolalo ostrou kritiku. Někteří to považovali za rouhání, jiní v tom viděli prvky arogance.

6.1.1 Analýza představ o Mojžíši v díle Sigmunda Freuda

Přesuneme-li se z oblasti židovského politického aktivismu, reprezentovaného mj. výše zmiňovaným Achadem Haagem, ke světu vědy a psychiatrie Sigmunda Freuda, můžeme si myslet, že pro něj nebyla postava Mojžíše tak důležitá jako u pro předešlé představitele, kteří byli zapojeni do hlubokého židovského znepokojení.

Freud tedy nebyl aktivně zapojen do židovského nebo politického života. Tématu „Mojžíš“ se ovšem věnoval v několika svých pracích. Napsal pojednání s názvem „*Michelangelův Mojžíš*“²⁴³. Freud uvažoval o tom, co se Michelangelo snažil svým výtvozem vyjádřit. Nakonec došel k jasnému závěru: na rozdíl od těch, kteří považují toto mistrovské dílo za sochu znázorňující muže, který ztratil trpělivost a nyní sedí zrazený lidmi, se Freud domníval, že způsobem, jakým muž svírá desky v ruce chtěl Michelangelo vyjádřit skutečnost Mojžíšovy snahy potlačit narůstající zlobu. „*Mojžíš, podle něj, neměl v úmyslu spáchat násilný čin, ale bojovat proti vlastnímu vzteku, krotit onen vztek a povznášet díky tomu vlastní přirozenost*“²⁴⁴.

Freud nikdy přesně nepoodhalil proč se tolik namáhal zkoumáním výše zmiňované sochy. Avšak je možné hledat paralelu v jeho životě. „*V Mojžíšově zlosti by mohl vidět vlastní hněv na Carla Gustava Junga, který zradil jeho důvěru a opustil Freudův psychoanalytický kruh*“²⁴⁵.

Po zkoumání oné sochy přišel na hluboké a komplexní psychologické problémy, které ještě dále rozpracoval v díle „*Mojžíš a monotheismus*“. Kniha uvádí Mojžíše jako zakladatele židovského náboženství a odráží úzkost časů při zkoumání kořenů antisemitismu. Mojžíš zde byl egyptským princem, který přijal Achnatonovo revoluční monotheistické náboženství. Freud věřil, že se Mojžíš k Achnatonovi obracel v očekávání daru inspirace a vůdcovských schopností. Zklamán a osamocen ve víru událostí se pak Mojžíš obrátil k cizincům (v tomto případě k Izraelcům), pobývajícím v Egyptě a hledal u nich náhradu za ztrátu, kterou utrpěl, když Achnaton zemřel a jeho náboženská filosofie byla nemilosrdně pošlapána. Podle Freuda Mojžíš pojal Izraelity za svůj národ a dal jim víru v Atona, kterou Egypťané odmítli. „*Freud*

---

²⁴³ Michelangelova socha Mojžíše je v nadživotní velikosti a ukazuje Mojžíše jako silného, energického postaršího muže. Na čele má jako ozdobu symbolické rohy na znamení přeměny poté, co spatřil Boha. Sedí zamračený v hlubokém zamyšlení a před sebou má desky s psaným Desaterem.

²⁴⁴ O FARRELL. *Tutanchamon, Mojžíš a smrt Sigmunda Freuda. Medium*. [online]. Ostrava: Nakladatelství časopisu MEDIUM, 2003. č. 4/2003-04-08.

²⁴⁵ BAND, Arnold J. cit. dílo.

tudíž trval na tom, že k hromadnému odchodu Židů z Egypta došlo během 18. dynastie – tedy v době, kdy žil Tutanchamon – nikoli v průběhu 19. dynastie, jak praví Starý zákon. Vyplývá z toho tedy jediné: Freud spojoval Achnatona a Mojžíše v jednu a touž osobu²⁴⁶. Sigmund Freud tvrdí, že „vytvoření Mojžíšovy izraelské genealogie je otázkou pozdější doby. Ve skutečnosti šlo o maskování jeho egyptských kořenů“²⁴⁷. Freudův vynalézavý výklad Mojžíšova příběhu nemá žádný pevný základ v historii, ale stává se návodem k představení si Mojžíše jako otce židovského národa a vysvětlit jeho vysoké etické aspirace, které vyvolávají antisemitismus. Freud v podstatě tvrdí, že „Mojžíš je projekcí jeho sebe-představení jako zakladatele nového náboženství, tedy psychoanalýzy“²⁴⁸. Zdá se tedy, že Freud „Mojžíšově komplexu“ neunikl.

---

²⁴⁶ O'FARRELL. cit. dílo.

²⁴⁷ Překlad převzat z: MACHINIST, Peter. The man Moses. BR [online]. Washington: Apr 2000, vol. 16, is. 2; p. 18 (3 pages). ISSN 15442160.

²⁴⁸ Více v: BAND, Arnold J. The Moses complex in modern Jewish literature. Judaism [online]. New York: Summer 2002, vol. 51, is. 3; p. 302 (13 pages). ISSN 00225762.

ZÁVĚR

Kým tedy byl Mojžíš ve světle Tóry? Lze jej považovat za ústřední osobu starozákonního prorockví. Nelze v něm hledat pouze typické atributy proroka. Byl doslova „napdrorokem“. Jeho narození je obepnuto záhadným příběhem. Jeho existence tudíž budila již v samých počátcích obdiv a stavěla ho na post výjimečnosti.

Dětství prožil, navzdory kolísavému osudu, u své matky, avšak jeho mládí je situováno do Egypta, do země, která za několik let sehrála v jeho životě ohromnou roli. Egyptský vliv, způsob výchovy na královském dvoře a možnost studia egyptských moudrostí – to je jen skromný výčet vlivů, které z něj postupně formovaly vzdělaného a neotřesitelného muže. Jeho mysl byla naprogramována tak, že odmítala přijmout jakýkoli klam či nepravost. Možná i to byl rozhodující signál k opuštění egyptského dvora.

Odchodem do midjánské země počal další etapu svého života. Ukázalo se, že nemá problém s adaptací, a tudíž byl schopen, předtím než si ujasnil svůj náboženský postoj, přijmout vlivy jiných kultur a bez komplikací pobývat dlouhý čas v rodině midjánského kněze. Vyvrcholením této životní etapy a jistě i klíčovým momentem jeho působení se stal moment theofanie. Hospodin se Mojžíšovi zjevil prostřednictvím hořícího keře. Toto zjevení bylo první, ne však poslední.

Od okamžiku zjevení byl jeho život transformován a zasvěcen izraelskému národu. Stal se aktérem klíčových událostí, jenž předcházely vzniku direktiv židovského náboženství. Zde v závěru není třeba se dlouze zmiňovat výčtu událostí. V mé bakalářské práci je otázce exodu, putování pouští a přípravě na předání smlouvy věnováno mnoho prostoru. Pokusila jsem se o nejvhodnější interpretace textů, aby jasně vplynuly i nejméně zřetelné detaily, které jsem se snažila rozebrat a případně podpořit informacemi získanými ze sekundární literatury.

Během Mojžíšova působení coby vůdce, zákonodárce a zakladatele izraelského náboženství lze spatřit jeho patrný přátelský vztah s Hospodinem a jeho prostřednické místo v dějišti „Bůh versus lid“. Ne vždy se jeho snahy o precizní provedení Božího rozkazu jeví jako stoprocentní, avšak to nic nemění na faktu, že byl a je důležitou postavou Tóry.

Věnovala jsem se samozřejmě i studiu Koránu a jeho pohledu na Mojžíše. To mě dovedlo k závěru, že Mojžíš (v Koránu Músá), ačkoli je očividně zastíněn skutky a důležitostmi Muhammada, znamená pro islámskou tradici mnoho. V Koránu lze nalézt sůry týkající se jeho života, a to především situace spojené se setkáním s egyptským faraónem a kouzelníky a v neposlední řadě několikeré zdůraznění jeho asistence při předání Písma. Je možno konstatovat, že Mojžíš hrál podstatnou roli v ustavení zákonodárství v judaismu i v islámu. Nelze popřít, že je mu muslimy vzdán hold v souvislosti a událostmi, jenž se odehrály na Sinaji.

Funkce jeho prorocství se od jiných po něm přichozících prorocích v něčem odlišuje. Snad to ode mne nebude znít jako troufalost řeknu-li, že po sobě zanechal „produkt“. Mluvím o výsledném zprostředkování smlouvy a velmi intimním vztahu s Hospodinem, což jsou jeho prorocké „trumfy“ bez nichž by se kostra judaismu snadno otrásala. V tom byla jeho existence, vezmeme-li v úvahu, že opravdu existoval, jedinečná.

Tóra je někdy nazývána jako „Mojžíšova Tóra“. Existují dva proudy názorů v otázce Mojžíšova autorství. U mnohých ortodoxních představitelů vládne přesvědčení, že Mojžíš skutečně napsal jisté části Tóry, avšak kritikové druhých stran pokládají příběh Mojžíše za legendu poměrně nedávného data. Avšak zdá se víc než pravděpodobné, že v pomezí Izraelitů vyrostl vůdce, zákonodárce a náboženský reformátor velkého formátu. Proto se není čemu divit, že se Mojžíš stal v lidové tradici zbožňovaným národním hrdinou (kterých potřebuje i každá jiná tradice pro upevnění své víry nespočet), a že se povznesl na stupeň svatosti. Vždyť podle zbožných Židů hlásal Hospodinova slova, proto všechno co řekl a vykonal se stalo závazným zákonem a neomylným dogmatem.

SEZNAM LITERATURY

I. Primární:

Korán. HRBEK, Ivan. Praha : Levné knihy, 2006. 797 s. ISBN 80-7309-992-6.

Bible : Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad. 1. vyd. Praha : Česká katolická charita, 1987.

II. Sekundární:

A: Monografie

DOHMEN. Christoph, STEMBEREG. Günter. *Hermeneutika židovské Bible a Starého zákona*. Praha: Vyšehrad, 2007. 288 str. ISBN 978-80-7021-874-7.

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 2006. 312 str. ISBN 80-7021-821-5.

Nový biblický slovník. J.D. Douglas; ThMgr. Rostislav Matulík; Mgr. Alena Koželuhová, PhDr. Hana Nezbedová ; Mgr. Tomáš Prchal. 1. vyd. Praha : Návrat domů, 1996. 1243 s. ISBN 80-85495-65-1.

BOČEK, P., HORYNA, B., KEJŘ, J., et al. *Judaismus, křesťanství, islám*. Pavlincová, H., Horyna, B. 2. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. 656 s. ISBN 80-7182-165-9.

L-HASAN ABU; AL-MAS'ÚDÍ 'ALÍ. *Rýžoviště zlata a doly drahokamů*. Přeložil Ivan Hrbek. Praha: Odeon, 1983, s. 52. ISBN 01-035-83.

Pentateuch: Český ekumenický překlad. Přeložil Václav Bogner. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7192-638-8, s. 171.

KOSIDOWSKI, Z. *Čo rozprávajú proroci*. Přeložil Jozef Marušiak. Bratislava: Obzor, 1971. ISBN 65-053-71.

Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické.
Exodus a Leviticus: Starý zákon: překlad s výkladem, Praha: Kalich, 1975. 348 str.

Starozákonní překladatelská komise při synodní radě Českobratrské církve evangelické.
Numeri a Deuteronomium: Starý zákon: překlad s výkladem, Praha: Kalich, 1974. 348 str.

B: Články ve sbornících, seriálových publikacích a na Internetu:

CARR, David M. Rewriting Moses: The Narrative Eclipse of the Text. *The Catholic Biblical Quarterly*. [online]. Washington: Jul 2006. Vol. 68, Iss. 3; p. 505 (3 pages). ISSN 00087912.

DOTTERWEICH, Kass. Complete-A-Project Bible Search: Moses: God's Intimate Friend: Part Three of Three Parts. *Catechist* [online]. Dayton: Mar 2005, vol. 38, is. 6; p. 26 (4 pages). ISSN 00087726.

STEWART, Devin. Moses in the Quran and Islamic Exegesis. *International Journal of Middle East Studies* [online]. 2005, vol. 1, is. 37 [cit. 2005-02-12]. ISSN 00207438.

BAND, Arnold J. The Moses complex in modern Jewish literature. *Judaism* [online]. New York: Summer 2002, vol. 51, is. 3; p. 302 (13 pages). ISSN 00225762.

HAYS, Daniel J. Moses the private man behind the public leader. *BR* [online]. Washington: Aug 2000, vol. 16, is. 4; p. 16 (15 pages). ISSN 15442160.

DOZEMAN, Thomas B. Masking Moses and mosaic authority in Torah. *Journal of Biblical Literature* [online]. Atlanta: Spring 2000, vol. 119, is. 1; p. 21 (25 pages). ISSN 00219231.

IRWIN, William H. The course of the dialogue between Moses and Yhwh in Exodus 33:12-17. *The Catholic Biblical Quarterly* [online]. Washington: Oct 1997, vol. 59, is. 4; p. 629 (8 pages). ISSN 00087912.

BLOOM, Susane P. Angels Sweep the Desert Floor: Bible Legends about Moses in the Wilderness. *The Horn Book Magazine* [online]. Boston: Nov/Dec 2002, vol. 78, is. 6; p. 766 (2 pages). ISSN 00185078.

FELDMAN, Louis H. Philo's view of Moses' birth and upbringing. *The Catholic Biblical Quarterly* [online]. Washington: Apr 2002, vol. 64, is. 2; p. 258 (24 pages). ISSN 00087912.

JONES, Lindsay. *Encyklopedia of Religion*. Ed. 2nd. ed., Detroit: Macmillian Reference USA, 2005. 10735 pages.

O'FARRELL. Tutanchamon, Mojžíš a smrt Sigmunda Freuda. *Medium*. [online]. Ostrava: Nakladatelství časopisu MEDIUM, 2003. č. 4/2003-04-08.

<http://www.jewfaq.org/moshe.htm> (© Copyright 5760; 1999, Tracey R Rich)
www.olam.cz

<http://www.crystalinks.com/moses.html> Last Updated Sunday January 4, 2009

<http://www.christiananswers.net/dictionary/moses.html>

C: Multimediální programy na PC; CD-ROM:

Encyklopedia Judaica

Bible Works

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1:** Síla Mojžíšovy sestry Miriam je z této sochy, vytvořené italským umělcem Giovanni Pisanim, zřejmá. Dohlížela na svého mladšího bratra, radovala se s ním, když Izraelité překročili Červené moře, ale když si měl vzít kúšskou ženu – měla nejméně radosti. Protivila se jí myšlenka na to, že by její bratr měl mít za manželku ženu s „černou pokožkou“ ..... - 65 -
- Příloha č. 2:** Pastýř Mojžíš ochranně tiskne ovce ve svých pažích – nakreslil současný izraelský umělec Mordechai Beck. V knize Ex se Mojžíšův život točí kolem starosti o stáda – ty patří k rodině jeho manželky Sipory. Později byl také pastýřem – lidu Izraele. Daniel Hays napsal ve svém článku, že bychom si měli vážit jak veřejné, tak soukromé stránky Mojžíšova života. .... - 66 -
- Příloha č. 3:** Většina z biblického popisu Mojžíšova života se zabývá jeho rolí jako vůdce veřejnosti, pro niž je jmenován Bohem, ale Sandro Botticelli v 15. století zhotovil fresku, malovanou na postranní zdi Sixtínské kaple, která zobrazuje události jeho osobního života. Je jasně identifikovatelný díky jasnému zlatému oděvu a tmavému zelenému plášti. Vpravo můžeme vidět jak hlídal ovce Sipořina stáda, nad touto scénou vidíme jak prchá z Midjánu. U horního levého okraje je líčena scéna s hořícím keřem, a to ve dvou epizodách. Pravá scéna znázorňuje jeho sundání obuvi, když vstupuje na posvěcenou půdu, scéna levá zase Mojžíše klečícího před Bohem, když se noří z plamenů. Na levém rohu vidíme Mojžíše s jeho rodinou v modrých šatech, jak se vrací k Egyptu, aby vykonal boží rozkaz. .... - 67 -
- Příloha č. 4:** Mojžíš se stará o Jitrovo stádo, vyhnal ho do divočiny a přišel k hoře Horeb, hoře Boha. Anděl páně se mu zjevil v hořícím keři. Zíral na to, jak keř, který ovládají planeny, neshoří. .... - 68 -
- Příloha č. 5:** „Nebudete se křížit zde“ – nařídil Bůh Mojžíši. Autorem je Lesser Ury (1928). Nebeské světlo osvětluje zaslíbenou zemi, do níž Mojžíš nikdy nevstoupí. Biblické zobrazení Mojžíše a vzdálené a nepřístupné země. .... - 69 -
- Příloha č. 6:** Pohled na MIDJAN – jeho domov – nově přijatý. Couvá na oslu. Jeho manželka a synové ho na cestě doprovází. V opatství Klosterburgu, v Rakousku (14. století) na okně z barevného skla. Latinský nápis nad obrazem: „Před právem byl

Mojžíš poslán k Egyptu“, další text: „aby zachránil národy sténající díky faraónovi“.
Špičaté čepice, které mají Mojžíš i jeho syn na hlavě, Židy odlišovaly od křesťanů. - 70 -

Příloha č. 7: Michelangelův výtvar: „Mojžíš s rohy“ ..... - 71 -

Příloha č. 8: V egyptském podání se někdy Mojžíš nahlíží jako „černý samec“ ..... - 72 -

Příloha č. 9: Skupinové uctívání „zlatého telete“ pod horou Sinaj ..... - 73 -

Příloha č. 10: Předání Desatera Mojžíši, vyobrazení podle německé hagady ze 13. století ..... - 74 -

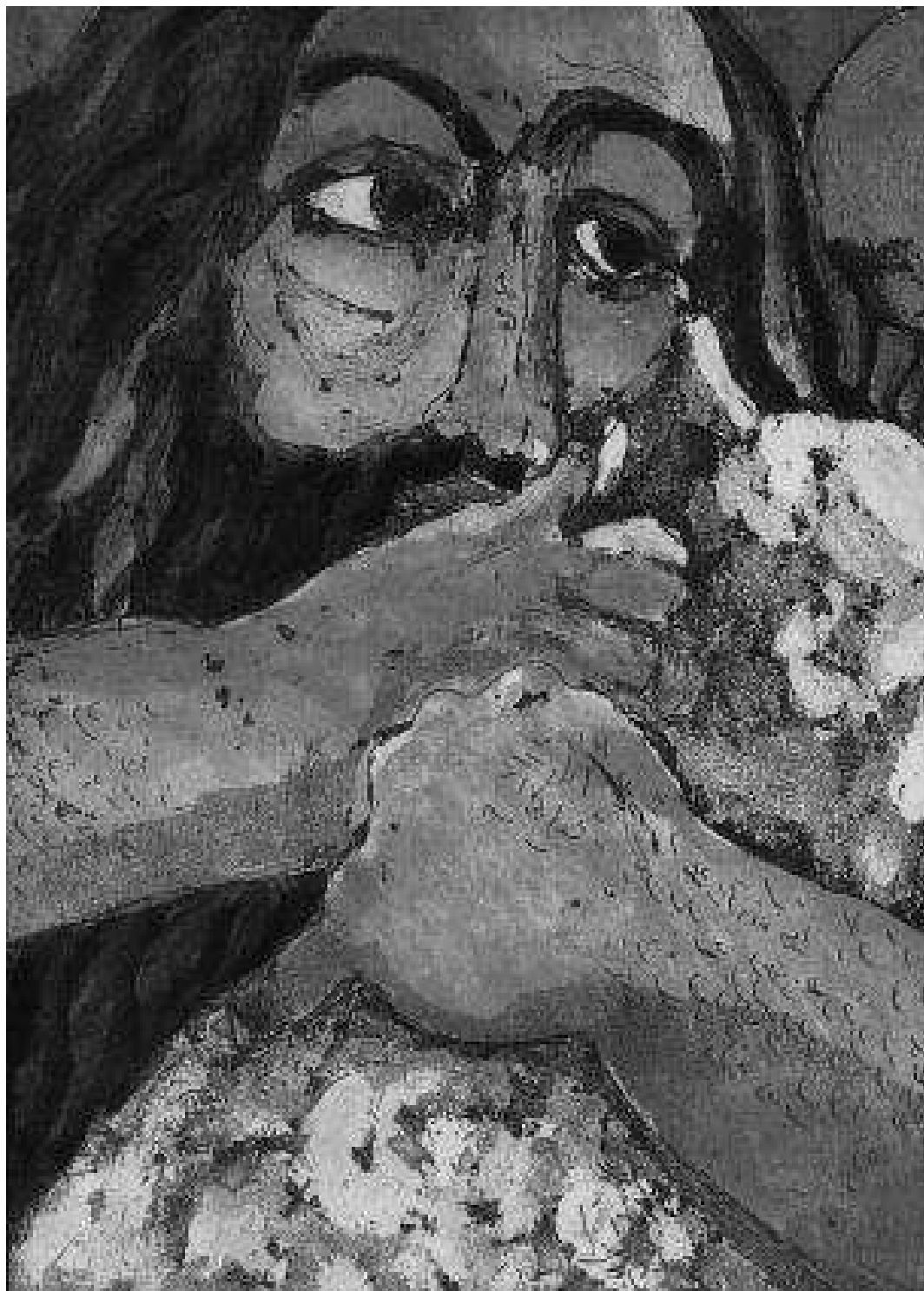
Příloha č. 11: Putování Izraele pouští ..... - 75 -

PŘÍLOHY

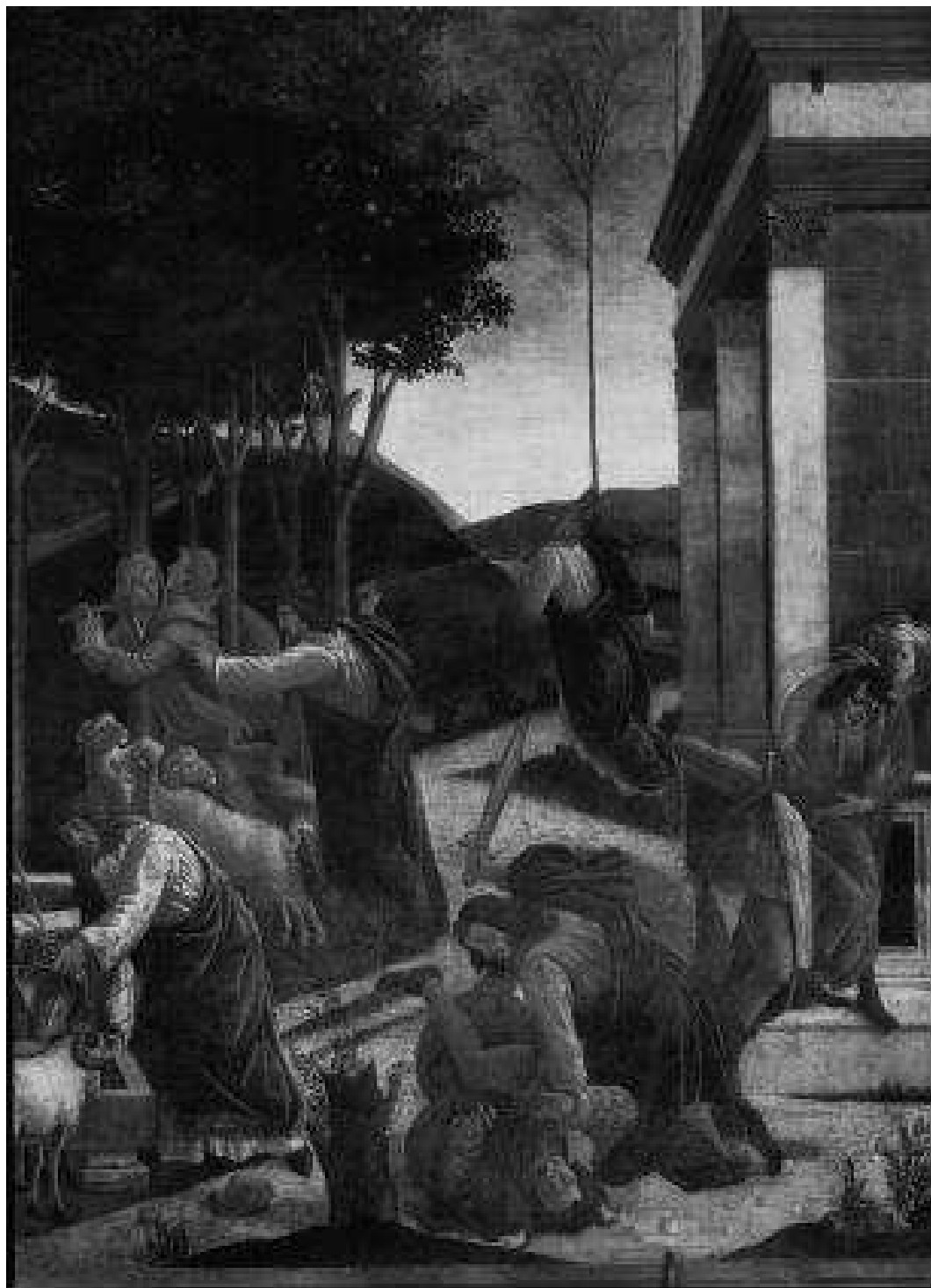
Příloha č. 1: Síla Mojžíšovy sestry Miriam je z této sochy, vytvořené italským umělcem Giovanni Pisanim, zřejmá. Dohlížela na svého mladšího bratra, radovala se s ním , když Izraelité překročili Červené moře, ale když si měl vzít kúšskou ženu – měla nejméně radosti. Protivila se jí myšlenka na to, že by její bratr měl mít za manželku ženu s „černou pokožkou“.

Příloha č. 2: Pastýř Mojžíš ochranně tiskne ovce ve svých pažích – nakreslil současný izraelský umělec Mordechai Beck. V knize Ex se Mojžíšův život točí kolem starosti o stáda – ty patří k rodině jeho manželky Sipory. Později byl také pastýřem – lidu Izraele. Daniel Hays napsal ve svém článku, že bychom si měli vážit jak veřejné, tak soukromé stránky Mojžíšova života.

Příloha č. 3: Většina z biblického popisu Mojžíšova života se zabývá jeho rolí jako vůdce veřejnosti, pro niž je jmenován Bohem, ale Sandro Botticelli v 15. století zhotovil fresku, malovanou na postranní zdi Sixtínské kaple, která zobrazuje události jeho osobního života. Je jasně identifikovatelný díky jasnému zlatému oděvu a tmavému zelenému plášti. Vpravo můžeme vidět jak hlídal ovce Sipořina stáda, nad touto scénou vidíme jak prchá z Midjánu. U horního levého okraje je líčena scéna s hořícím keřem, a to ve dvou epizodách. Pravá scéna znázorňuje jeho sundání obuvi, když vstupuje na posvěcenou půdu, scéna levá zase Mojžíše klečícího před Bohem, když se noří z plamenů. Na levém rohu vidíme Mojžíše s jeho rodinou v modrých šatech, jak se vrací k Egyptu, aby vykonal boží rozkaz.

Příloha č. 4: Mojžíš se stará o Jitrovo stádo, vyhnal ho do divočiny a přišel k hoře Horeb, hoře Boha. Anděl páně se mu zjevil v hořícím keři. Zíral na to, jak keř, který ovládají planeny, neshoří.

Příloha č. 5: „Nebudete se křížit zde“ – nařídil Bůh Mojžíši. Autorem je Lesser Ury (1928). Nebeské světlo osvětluje zaslíbenou zemi, do níž Mojžíš nikdy nevstoupí. Biblické zobrazení Mojžíše a vzdálené a nepřístupné země.

Příloha č. 6: Pohled na MIDJAN – jeho domov – nově přijatý. Couvá na oslu. Jeho manželka a synové ho na cestě doprovodí. V opatství Klostenburgu, v Rakousku (14. století) na okně z barevného skla.

Latinský nápis nad obrazem: „Před právem byl Mojžíš poslán k Egyptu“, další text: „aby zachránil národy sténající díky faraónovi“. Špičaté čepice, které mají Mojžíš i jeho syn na hlavě, Židy odlišovaly od křesťanů.

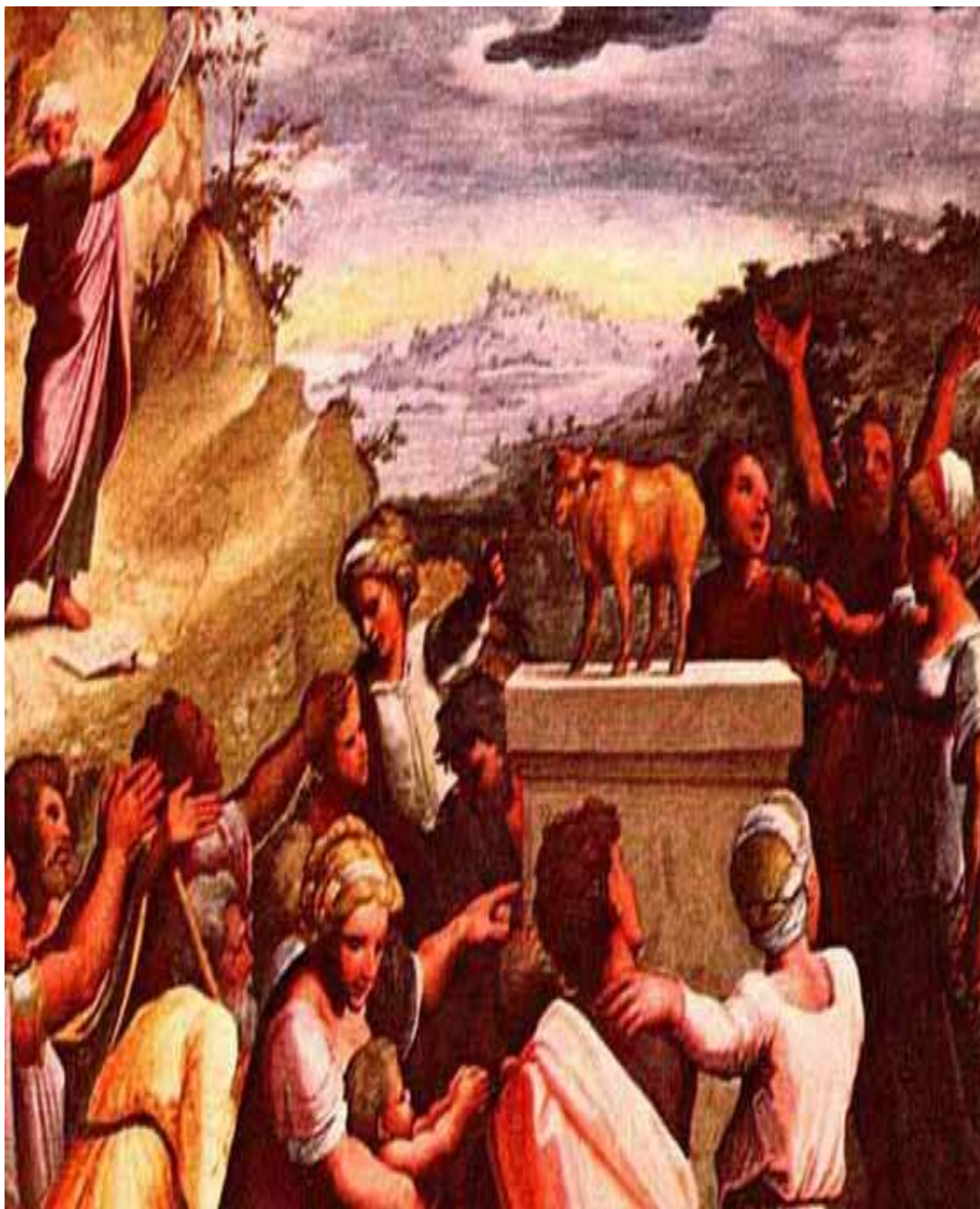

Příloha č. 7: Michelangelův výtvar: „Mojžíš s rohy“.

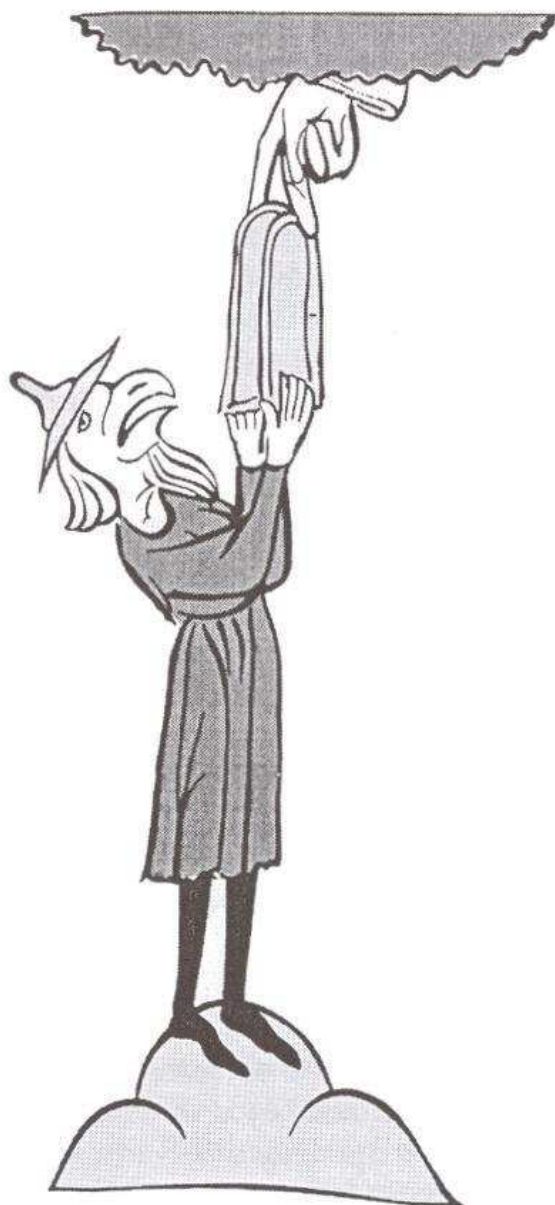

Příloha č. 8: V egyptském podání se někdy Mojžíš nahlíží jako „černý samec“.

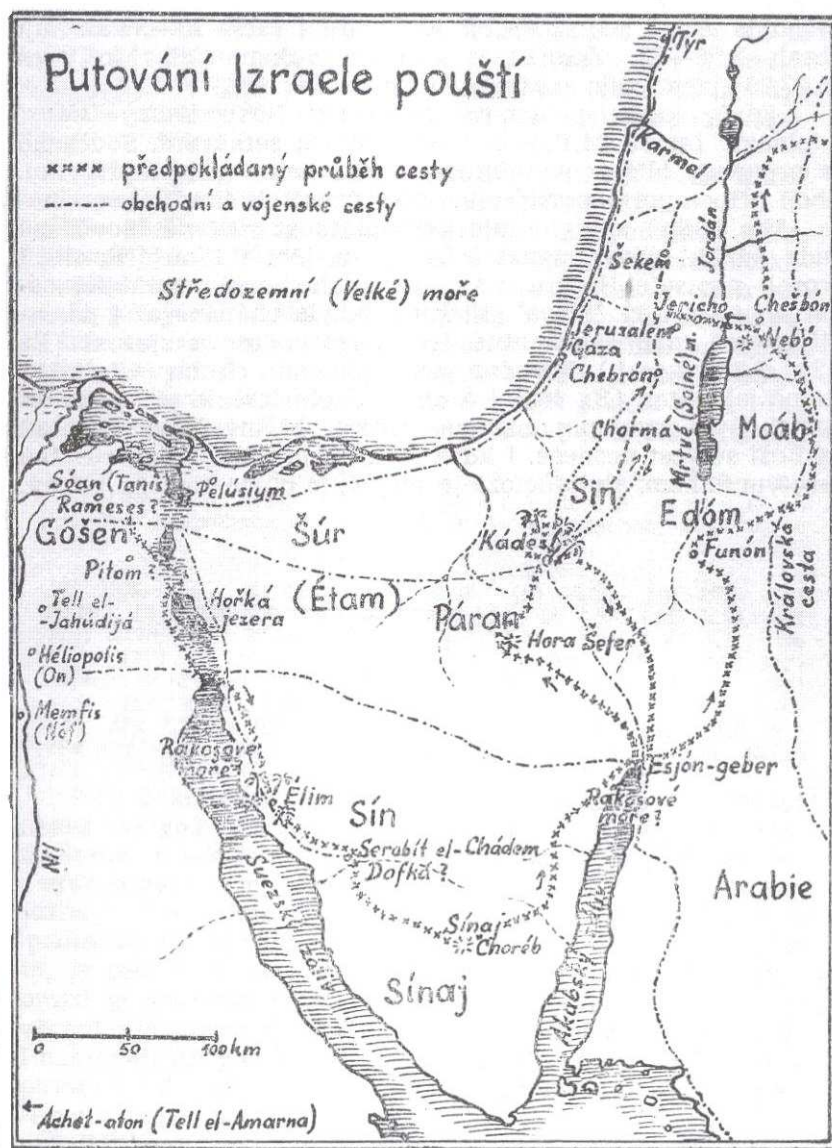

Příloha č. 9: Skupinové uctívání „zlatého telete“ pod horou Sinaj.

Příloha č. 10: Předání Desatera Mojžíši, vyobrazení podle německé hagady ze 13. století.

Příloha č. 11: Putování Izraele pouští